

Міністерство освіти і науки України

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

Кафедра педагогіки та психології

Реєстраційний № _____

Бакалаврська робота

**СТАНОВИЩЕ УГОРСЬКИХ ВЧИТЕЛІВ ЗАКАРПАТТЯ
У ВЕРХНЬОТИСЯНСЬКОМУ КРАЇ**

ПЕРЕБІЙНОС ЕРІКА ЮЛІЇВНА

Студентка IV-го курсу

Спеціальність: 013 Початкова освіта

Освітній рівень: бакалавр

Тема затверджена на засіданні кафедри

Протокол №1/2019

Науковий керівник:

Поллої К. Д.
викладач

Завідувач кафедрою _____

Біда Олена А.
доктор пед. наук, професор

Робота захищена на оцінку _____, «___» _____ 2020 року

Протокол № _____ / 201_

**Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II**

Кафедра педагогіки та психології

Бакалаврська робота

**СТАНОВИЩЕ УГОРСЬКИХ ВЧИТЕЛІВ ЗАКАРПАТТЯ
У ВЕРХНЬОТИСЯНСЬКОМУ КРАЇ**

Освітній рівень: бакалавр

Виконав: студент(ка) IV-го курсу

спеціальності 013 Початкова освіта

Пребійнос Еріка Юліївна

Науковий керівник: Поллої Каталін Дезидерівна,
викладач

Рецензент: Гуттерер Єва Войтехівна

ст. викладач

Берегове
2020

**Ukrajna Oktatási és Tudományügyi Minisztériuma
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola**

Pedagógia és Pszichológia Tanszék

**A KÁRPÁTALJAI MAGYAR TANÍTÓK
HELYZETE FELSŐ-TISZA-VIDÉKEN
Szakdolgozat**

Készítette: Perebijnosz Erika

IV. évfolyamos Tanító

szakos hallgató

Témavezető: Pallay Katalin

tanár

Recenzens: Hutterer Éva

főiskolai adjunktus

Tartalom

Bevezetés.....	6
I. FELSŐ-TISZA-VIDÉK BEMUTATÁSA.....	8
1.1. Kárpátaljáról	8
1.2. A magyar nyelvi oktatás története Kárpátalján.....	10
1.3. A kárpátaljai szórvány	11
II. A MAGYAR TANNYELVŰ OKTATÁS HELYZETE FELSŐ-TISZA-VIDÉKEN ..	15
2.1. Kárpátalja szórványvidékeinek és magyar tannyelvű iskoláinak bemutatása a 2019–20-as tanévben	18
2.2. A pedagógusok szerepe a szórványvidéken.....	26
III. A KÁRPÁTALJAI MAGYAR TANÍTÓK HELYZETE FELSŐ-TISZA-VIDÉKEN .	28
3.1. A kutatás módszertani háttere	28
3.2. Eredmények	29
3.2.1. A Felső-Tisza-vidék tanítóinak szociodemográfiai jellemzői.....	29
3.2.2. Elvándorlási hajlandóság a szórványvidéken oktató pedagógusok körében.....	34
Összefoglalás	39
Висновки	41
Hivatkozott irodalom.....	43
Ábrák és táblázatok jegyzéke	46
Melléklet.....	47

Зміст

Вступ.....	6
I. ВЕРХНЬОТИСЯНСЬКИЙ КРАЙ.....	8
1.1. Про Закарпаття.....	8
1.2. Історія угорської освіти на Закарпатті.....	10
1.3. Закарпатська діаспора.....	11
II. СТАН УГОРСЬКОМОВНОЇ ОСВІТИ У ВЕРХНЬОТИСЯНСЬКОМУ КРАЇ.....	15
2.1. Діаспорні регіони Закарпаття та їхні угорськомовні школи у 2019-2020 навчальному році.....	18
2.2. Роль педагогів у діаспорних регіонах.....	26
III. СТАНОВИЩЕ УГОРСЬКОМОВНИХ ВЧИТЕЛІВ ЗАКАРПАТТЯ У ВЕРХНЬОТИСЯНСЬКОМУ КРАЇ.....	28
3.1. Методичні передумови дослідження.....	28
3.2. Результати дослідження.	29
3.2.1. Соціодемографічна характеристика вчителів у Верхньотисянському краї.....	29
3.2.2. Готовність емігрувати серед освітян, які навчають у регіонах діаспори	34
Висновки.....	39
Список використаної літератури.....	43
Список таблиць і рисунків.....	46
Додаток.....	47

Bevezetés

Szakedolgozatom *A Kárpátaljai magyar tanítók helyzete Felső-Tisza-vidéken* címet viseli.

A nemzeti kisebbségi tannyelvi iskolákban az állam megteremti a feltételeket az államnyelv megfelelő szintű elsajátításához. A magyar nemzeti kisebbségek számára 2017-ig biztosítva volt az anyanyelvi oktatáshoz való jog. Ezekben az iskolákban is az állam hivatalos nyelvét iskolai tantárgyként kell oktatni (Csernicskó – Melnyk, 2007).

2017. szeptember 5-én elfogadtak egy új oktatási törvényt Ukrajnában, amelynek 7. cikkelye kihangsúlyozza, hogy: „Az oktatási folyamat nyelve az oktatási intézményekben az államnyelv. Az állam Ukrajna minden állampolgára számára garantálja a formális oktatás elérését az államnyelven az oktatás minden szintjén (iskola előtti nevelés, általános középiskolai, szakképzés (szakmunkásképzés), felsőfokú szakképzés és felsőoktatás), valamint az iskolán kívüli és a diploma utáni képzési szinten az állami és kommunális oktatási intézményekben” (<https://karpataljalap.net/?q=node%2F35787>). Tehát Ukrajna középiskoláiban és a felsőoktatási intézményeiben a kisebbségeknek részben ukrán nyelven kellene tanulniuk.

Dr. Orosz Ildikó, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola rektora kiemeli, hogy az oktatásról szóló törvény 7. cikkelyének aspektusai: a nyelv, az oktatás, az oktatás nyelve és a nyelvek oktatása címmel tartott előadásában rávilágított arra, hogy az oktatási törvény nyelvi jogokról szóló cikkelye jogi, politikai és pedagógiai aspektusból is károkat okoz. Jogi szempontból a törvény szembe száll az ukrainai kisebbségekről szóló törvénnyel és a szomszédos országokkal kötött nemzetközi szerződésekkel (Pallay, 2017).

A jelenlegi nyelvpolitika miatt a szórványban élő magyarság nyelvi helyzete, nyelvi problémái egyre növekszenek. Felső-Tisza-vidék a szórvány része. Szórványvidéknek tartják Husztot, Visket, Técsőt, Bustyaházát, Taracközt, Aknaszlatinát, Nagybocksót, Tiszabogdányt, Terebesfejrpatákat, Rahót, Gyertyánligetet és Körösmezőt (Orosz, 2007).

Az szakdolgozatom célja a kárpátaljai magyar tanítók helyzetének feltárása és bemutatása a Felső-Tisza-vidéken.

A szakdolgozat három nagyobb fejezetből áll. Az első fejezet bemutatja a kárpátaljai Felső-Tisza-vidéket, a második a szórványoktatás és a magyar tannyelvű intézmények oktatási helyzetével foglalkozik. A kutatásom a Felső-Tisza-vidék alsós tanítóinak helyzetét méri fel kérdőíves módszer segítségével.

A munka kitér a Felső-Tiszavidék tanítóinak szociodemográfiai jellemzőire, településtípusra (faluk vagy város), az oktatási intézménytípusokra, (elemi, általános és középiskolák és vasárnapi iskolák), a nemi megoszlására. Felmértük, hogy a szórványvidéken oktató pedagógusoknak mik a jövőterveik, a továbbiakban hol képzelik el életüket, s külföldi munkavállalás esetén mik az elvándorlás okai.

I. FELSŐ-TISZA-VIDÉK BEMUTATÁSA

1.1. Kárpátaljáról

A Felső-Tisza-vidék az Alföld része, mely a Kárpát-medence északkeleti szögletében, Magyarország, Ukrajna, Románia és Szlovákia által határolt területen helyezkedik el. Kárpátalja területe 12800 km². Egyötödét síkság, négyötöd részét hegyvidék borítja, mely három vonulatból áll: az egyiket a Beszkidek és Gorgánok vonulata jelzi, a másikat Polonina-hegységnek nevezik, a harmadik-vulkanikus része a Vihorlát-Gutin hegylánc, melynek mai neve Ungvár-Huszt-hegyek. A Hucul Alpok, régi nevén Mármárosi havasok, Kárpátalja délkeleti részén találhatók. Délnyugati részén a Kárpátljai alföld, a Tiszahát terül el (Németh, 1991).

A Kárpátljai-alföld Ukrajnához tartozik. A vidék hivatalos neve 1946. január 22-től Ukrajna Kárpátontúli területe – Закарпатська область. Északkeleten a Lemberg (Lvov) és Ivano-Frankovszk megyével, délen Romániával és Magyarországgal, nyugaton Szlovákiával és Lengyelországgal határos. Legnagyobb folyója a Tisza (Németh, 1991).

Kárpátalja 13 közigazgatási járásra oszlik (*Beregszászi, Huszti, Ilosvai, Munkácsi, Nagybereznai, Nagyszőlősi, Ökörmezői, Perecsenyi, Rahói, Szolyvai, Técsői, Ungvári, Volóci*), ahol 10 város (*Ungvár, Munkács, Huszt területi jogú város; Beregszász, Nagyszőlős, Ilosva, Rahó, Szolyva, Técső járási jogú város és Csap*), 28 városi jellegű település, 561 község és kistelepülés található (Molnár-Molnár D. 2005).

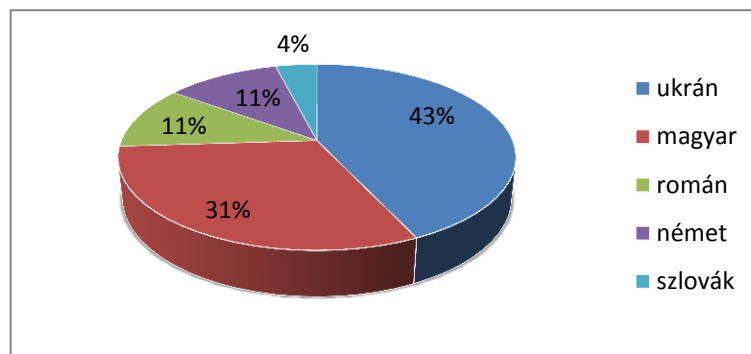
1. táblázat. Kárpátalja legnagyobb településeinek népszámlálása

	Legnagyobb települések	Népesség(fő)		Legnagyobb települések	Népesség(fő)
1.	Ungvár	116 000	7.	Rahó	15 000
2.	Munkács	82 000	8.	Técső	10 000
3.	Huszt	29 000	9.	Ilosva	10 000
4.	Beregszász	26 000	10.	Csap	9 000
5.	Nagyszőlős	25 000	11.	Perecseny	7 000
6.	Szolyva	17 000			

Forrás: saját szerkesztés Molnár-Molnár D. (2005) adatai alapján

Az 1910-es népszámlálás eredményei alapján Kárpátalja 605 942 lakosa közül magyar anyanyelvűnek 185 433 (30,6%) vallotta magát, míg ruszin, ukrán és orosz nemzetiségű 330 010 (54,5%) fő volt. Az eloszlásokat az alábbi ábra szemlélteti:

1. ábra: Az 1910-es népszámlálás eredményei Máramaros, Ugocsa, Bereg és Ung vármegyékben

Forrás: saját szerkesztés Molnár-Molnár D., 2005 adatai alapján

Nagyobb városokban a lakosság többsége magyarnak vallotta magát: Ungvár 80,3%-a, Munkács 73,4%-a, Beregszász 96,1%-a. Nagyberezna, Volóc, Ökörmező, Perecseny járásoknak nincs számottevő magyar lakossága. A csehszlovákiai népszámlálás adatai szerint 1921-ben Kárpátalja összlakossága kb. 14 000 fővel nőtt, a magyar lakosság 73 000 fővel csökkent (Molnár-Molnár D., 2005). A 2001-es népszámlálás alapján Kárpátalja népessége 1 254 160 fő volt. Nemzetiségi és anyanyelv szerinti összetétele a következő:

2. táblázat: Kárpátalja népességének nemzetiségi és anyanyelv szerinti összetétele (2001. évi népszámlálás végleges eredménye alapján)

Nemzetiség	fő	%
Ukrán	1 001 149	79,89
Magyar	151 533	12,09
Orosz	31 318	2,50
Román	31 183	2,49
Cigány	14 631	1,17
Szlovák	5 645	0,45
Német	3 578	0,29
Zsidó	2 419	0,19
Fehérorosz	2 821	0,23
Egyéb	8 883	0,71
Összesen	1 254 160	100

Forrás: saját szerkesztés Molnár-Molnár D., 2005 adatai alapján

1.2. A magyar nyelvi oktatás története Kárpátalján

Az 1944–1991 között 57 magyar tannyelvű óvoda működött szűkített magyar tanterv alapján. Az 1991–92-es tanévben 63, 1994–95-ös években már 90 óvodában folyt magyar tannyelvű oktatás. Visszafejlődés történt 1997-től. 2001-ben 57 magyar nyelvű óvoda működött. Napjainkban a 64 magyar tannyelvű óvodát számlálhatunk.

A Felső-Tisza-vidéken az óvodák közül hat állami fenntartású, egynek a Kárpátaljai Református Egyház, 5-nek a római katolikus egyház a fenntartója, nem kapnak állami támogatást, többnyire a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ) és a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség (KMPSZ) támogatásával működnek (Orosz, 2007). A tanoncok többnyire kétnyelvűek, a pedagógusok a gyerekek szókészletét magyar mondókák, énekek segítségével fejlesztik, bővítik Kárpátalján 1945-ben kezdődött el a magyar tannyelvű iskolai oktatás. Az 1945–1946-os tanévben majdnem 82 elemi és 16 hétéosztályos iskolában 11 700 tanulóval indult meg az oktatás magyarul. A tízosztályos középiskolai oktatás 1953-ban indult be (1954–1955-ös tanévben 35 elemi, 54 hétéosztályos és 9 magyar tannyelvű középiskola működött. 1966–1967-es tanévben a magyar iskolák egynegyedében párhuzamos ukrán vagy orosz osztályokat indítottak (Fedinec, 1999).

1974-től a nemzetiségi iskolák tanulói 6 évesen kezdenek iskolába járni, de előbb egy előkészítő osztályba (0. osztályba). 1987–88-as tanévben a megye beiskolázott gyermekeinek 7,2 %-a járt magyar tannyelvű osztályba. 1989-től már minden gyerek 6 éves kortól jár iskolába, s már nincs előkészítő osztály. 1991-re a kárpátaljai magyar iskolák száma elérte a 88-at. A 2001–2002-es tanévben 8 önálló magyar és három vegyes tannyelvű elemi, 40 önálló magyar és 11 vegyes tannyelvű nyolcosztályos, illetve 19 önálló magyar és 16 vegyes tannyelvű középiskola működött Kárpátalján (Fedinec, 1999).

Mostanra a kárpátaljai magyar nyelvű oktatás rendszere kiterjedt az óvodától a felsőoktatásig. A vasárnapi iskoláknak köszönhetően a Felső-Tisza vidékéről sok tanuló jelentkezik a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolára.

1.3. A kárpátaljai szórvány

A mai Kárpátalja soknemzetiségű, ezért kultúrája is sokszínű, mivel több hagyományból táplálkozik. Mindamelllett a vegyes nyelvi környezetben élő emberek nyitottak egymás kultúrái iránt.

Kárpátalján a szórványvidékeket két meghatározó politikai és kulturális szervezet képviseli, az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség (UMDSZ) és a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ). A magyar értelmiség összefogását a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége jelölte ki fő feladatának. A magyar pedagógusok érdekvédelmét a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség vállalta, ők foglalkoznak a Kárpátalja önálló magyar oktatási rendszerének kiépítésével (Ilyés, é.n).

„Szórványnak tekintjük azt a nemzeti kisebbséget, mely több generáción keresztül egy adott térségben letelepedve él, és valamely történelmileg determinált társadalmi-gazdasági folyamat hatására az adott szállásterületen elvesztette társadalmi befolyását, számossága szempontjából abszolút és relatív aránya egy meghatározott, a nemzeti kisebbségek erős helyzete szempontjából billenőpont alá került, érdekérvényesítési potenciájának csökkenése révén kulturális anyanyelvi intézményeinek nagy részét elvesztette, vagy már nem képes önerőből fenntartani, de identitása még erős és anyanemzetéhez köti, bár előrehaladott a nyelvcsere, az asszimilációs folyamata.” (Orosz, 2001: 160. o.).

A magyar szórvány kifejezésnek megfelelő görög eredetű diaszpóra szó szétszórtságot, szórványt jelent. A kifejezés azokra a közösségekre utal, akik országuk határain túl elszórtan élnek más nemzetekkel keveredve. A szakirodalomban a „szórvány” kifejezést a történeti Magyarország a trianoni békeszerződés nyomán a szomszédállamokhoz került részein a kisebbségben élő magyarok helyzetére alkalmazzuk (Ilyés, é.n). A szórványmagyarságnak a külhoni magyarságnak azt a rétegét értjük, amely a többségi nemzetekhez képest településén, mikrorégiójában 30%-nál kisebb arányban él (Balogh-Bodó-Ilyés, 2007). Azokat a településeket, térségeket, ahol helyi szinten a magyar nemzetiségűek vannak többségben, s ez megnyilvánul a helyi vezetésben, nyelvhasználatban, kultúra alakításában, szigetmagyarságnak nevezzük. A szórványlét olyan helyzet, amikor a közösség „belső erejéből nem képes etnikai mivoltát megőrizni” (Orosz, 2001).

Diaszpóra alatt azt a nemzeti kisebbségi csoportot értjük egy többségi társadalmon belül, amely valamely történelmi, társadalmi, gazdasági esemény, folyamat hatásra,

politikai egzisztenciális, gazdasági okokból személyes egyéni döntés alapján választotta azt a társadalmat melyben él, de ragaszkodik anyanemzetének kultúrájához (Orosz, 2001).

Etnikum alatt azt a népcsoportot értjük, amely egy adott többségi társadalmon belül huzamosabb ideig a többségekkel együtt élve nemzeti ismérveinek főleg néprajzi jellegű kulturális örökségét őrizte meg, identitásának mássága nemzeti mentalitásában, logikájában nyilvánul meg, részben vagy teljesen integrálódott, esetenként a nyelvcsere túl van, de még mint csoport különállását igyekszik megőrizni, ellenállni az előrehaladott asszimilációs folyamatnak (Orosz, 2001).

A szórvány és a szórványosodás a nemzetstratégia témakörébe tartozik. A Kárpát-medencei magyarságát, pontosabban a külhoni magyarságot mindenütt fenyegeti és érinti a szórványosodás jelensége. A magyar lakosság lélekszáma minden Magyarországgal szomszédos államban, ahol őshonos népességnek számít, folyamatosan csökken. Vannak különbségek, regionális eltérések, például a Székelyföld magyarsága Románia lakosságánál kevésbé csökken, vagyis arányszáma az utóbbi két népszámlálás között alig változott (Bodó, 2011).

Bodó Barna szerint a szórványosodás egy asszimilációs folyamat, melynek tényezői:

- ✓ *általános/országos tényezők: társadalmi értékek, jogok és kötelezettségek, politikai kultúra, politikai intézmények, kormányzati politika;*
- ✓ *lokális tényezők: demográfiai viszonyok, kulturális/oktatási intézmények helyi léte, helyi kisebbségi elit, helyi (etnikumközi) hagyományok;*
- ✓ *közvetlen környezet: család, baráti kör, iskola/munkahely (Bodó, 2015).*

A szórványvidéken élő magyarok helyzete nagyon különböző, nemcsak a településtípusok és az utódállamok szerint, hanem az egyes történeti régiók és identitásrégiók szerint is. A szórványgondozás feltételeit a helyzetnek megfelelően kell kialakítani, melyekhez a következő feladatokat tartja fontosnak:

1) Minden szórványnak minősülő térségben a helyszínen kell felmérni a helyzetet, folyamatosan elemezni kell az egyes térségek demográfiai folyamatait, az intézményi keretek alakulását, a helyi elit létét és mibenlétét azonosítandó azokat a véleményvezéreket, akikre a szórványpolitika építhető.

2) Ki kell dolgozni minden kistérségi szórvány esetében a kulturális reprodukció elméletére épített helyi stratégiát, a minden területre kiterjedő – gazdasági, kulturális, etnikus, nyelvi, oktatási és önértékelési – átfogó rehabilitáció tervét.

3) Olyan összefüggő, a helyi sajátosságok figyelembe vételével kiépített intézményi rendszerek kialakítására van szükség, amelyek biztosítják minden anyanyelvéhez

ragaszkodó számára azt, hogy elviselhető teher- és kockázatvállalás mellett dönthessen a nyelvben és kultúrában való megmaradás mellett. Össze kell hangolni az oktatással, kultúrával, egyházzal, médiával kapcsolatos terveket.

4) Az elszigeteltség felszámolása/csökkentése érdekében segíteni kell helyi hálózatok kialakulását, biztosítani a (kis)közösségi lét fennmaradásának feltételeit.

5) Regionális szinten biztosítani kell a nemzeti közösséghez való csatlakozás lehetőségét és feltételeit, a tömb-szórvány kapcsolatok kialakulását és intézményesülését.

6) Biztosítani kell, hogy minden szórványnak minősülő helyi közösségben létezzen olyan helyi vezető/elit, akik vállalni képesek a szórványléttel kapcsolatos gondok kezelésének komplex feladatát és erkölcsi felelősségét. Ezt az elitet képezni, szakmailag-emberileg támogatni kell (Bodó, 2015).

Térségünkben legnyilvánvalóbban az asszimilációt a nyelvváltással jellemzik. A szórványközösségek többsége általában kétnyelvű (Ilyés, é. n). Származás szerint kétnyelvű az,

- aki kezdettől fogva két nyelvet használ a családban;
- akit kétnyelvűnek nevelnek (Karmacsi, 2007).

Funkció szerint: kétnyelvű az az ember, aki a mindennapi életében két nyelvet használ (Karmacsi, 2007).

A Felső-Tisza-vidék szórványmagyarsága a nyelvcseré határán áll. Itt inkább magyar nemzetiségű ukrán nyelvhasználók, a magyar nyelvet már csak az idősebb generációk használják a családbeli érintkezések során (Karmacsi, 2007).

Kárpátalján a magyarság csökkenése még nem nagy mértékű de a szórványrégiókban a egyes házasságok növekedése és a munkavállalási célú migráció, kitelepedés játszanak döntő szerepet.

Felső-Tisza-vidék a szórvány része. Szórványvidéknek tartják Husztot, Visket, Técsőt, Bustyaházát, Taracközt, Aknaszlatinát, Nagybocksót, Tiszabogdányt, Terebesfejrpatákat, Rahót, Gyertyánligetet és Kőrösmezőt (Orosz,2001). A következő táblázatban kitűnően összefoglalható a magyarok térbeli elhelyezkedése:

3. táblázat: Kisebbségek ismérvei (2012)

Település	Összlakosság	Közülük magyar	Magyarok aránya %	intézményes magyar nyelvi okt.	
Rahói járás	90811	2929	3,23		szórvány
Rahó	15241	1037	6,80	van	elvesző
Gyertyánliget	3391	491	14,48	részben	elvesző
Körösmező	8006	809	10,10	van	elvesző
Nagybocskó	9430	341	3,62	nincs	elvesző
Tiszabogdány	3277	104	3,17	nincs	elvesző
Terebesfejérpatak	2671	84	3,14	nincs	elvesző
Técsői járás	172389	4991	2,90		szórvány
Técső	9786	2306	23,56	van	sorvadó
Taracköz	7469	63	0,84	nincs	elvesztett
Aknaszlatina	9276	2193	23,64	van	sorvadó
Bustyaháza	8554	341	3,99	nincs	elvesztett
Kerekhegy	573	20	3,49	nincs	elvesztett
Husztói járás	96561	3785	3,92		szórvány
Huszt	28537	86	0,30	van	elvesző
Visk	8141	3699	45,44	van	sorvadó

Forrás: saját szerkesztés Kiss Gy. Csaba, 2012 adatai alapján

Az Országgyűlés 2015-ben nyilvánította november 15-ét, Bethlen Gábor (1580-1629) erdélyi fejedelem születésének napját a magyar szórvány napjává. A határozat arra buzdítja az anyaország polgárait, szervezeteit, intézményeit, hogy e napon szenteljenek nagy figyelmet „a nemzet szerves részét alkotó szórványmagyarság” támogatásának, méltó keretek között megünnepeelve azt. E napon a szerte Kárpát-medencében rendszerint számos rendezvényre, konferenciára, kulturális eseményre és programra kerül sor (<https://www.szoljon.hu/>).

II. A MAGYAR TANNYELVŰ OKTATÁS HELYZETE

FELSŐ-TISZA-VIDÉKEN

A kárpátaljai szórványterületek magyarnyelvi iskolai ellátása Ungváron és Munkácson, a nyelvhatárperemi Beregrákoson és Nagyszőlősön, a hegyvidéki Szolyván és a Felső-Tiszavidéki területek közül, a két utóbbi helyzete volt a legrosszabb. Csak Aknaszlatinán, Técsőn, Visken léteztek magyar iskolák, 1992 után már Huszton, Rahón, Körösmezőn, Gyertyánligeten is magyar tannyelvű osztályokat hoztak létre (Orosz, 2007).

4. táblázat: A Felső-Tiszavidék intézményes magyar iskolái

Sorszám	Oktatási intézmény	Járás	2006/2007-es tanév		2019/2020-as tanév	
			Tanulói létszám	Pedagógusok száma	Tanulói létszám	Pedagógusok száma
1.	Rahói Középiskola (magyar tannyelvű osztályok)	Rahói	73	11	43	11
2.	Körösmezői Középiskola	Rahói	52	6	80	6
3.	Aknaszlatina Középiskola	Técsői	206	19	156	19
4.	Técsői Középiskola	Técsői	297	34	370	40
5.	Técsői Líceum	Técsői	106	24	82	34
6.	Husztí Általános Iskola	Husztí	66	21	132	23
7.	Viski ONI „Óvoda és iskola”	Husztí	358	40	352	58

Forrás: saját szerkesztés.

A Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség szórványprogramot indított el, melynek koordinátora Punykó Mária volt, majd 2013-tól Takács Mária lett. 18 hegyvidéki településen négy helyen iskolai oktatás folyik, a többi helységben vasárnapi iskola keretében tanítják a magyar nyelvet. Ezek: Körösmező, Szvidovec, Tiszabogdány,

Vidricska, Rahó, Terebesfejrpaták, Gyertyánliget, Nagybocksó, Bustyaháza, Huszt, Királyháza, Fancsika, Sásvár, Tekeháza, Csomafalva, Kovászó, Kerepec, Szolyva. Több mint 50 pedagógus majdnem ezer gyermeket tanít magyarul. A szövetség rendszeresen foglalkozik ezen tanárok itthoni vagy magyarországi továbbképzésével. Lehetőség szerint tankönyvekkel, szemléltető és technikai eszközökkel, segédanyagokkal és módszertani tanácsokkal látják el a pedagógusokat. A tanulók számára szavalóversenyeket és különböző nyári táborokat szerveznek (<http://kmpsz.uz.ua/oldal/szorvanyprogram.html>).

5. táblázat: Kárpátaljai vasárnapi iskolák Felső-Tisza-vidéken a 2019/2020-as tanévben

Sorszám	Település	Járás	Csoportok száma	Tanulói létszám	A foglalkozások helye
1.	Kőrösmező	Rahói	5	34	Iskola, óvoda, plébánia
2.	Szvidovec	Rahói	2	13	Plébánia
3.	Rahó	Rahói	3	12	Iskola, tanítók háza
4.	Tiszabogdány	Rahói	1	18	Iskola
5.	Terebesfehérpaták	Rahói	2	15	Plébánia, óvoda
6.	Nagybocksó	Rahói	6	70	Plébánia, óvoda
7.	Gyertyánliget	Rahói	6	61	Iskola
8.	Taracköz	Técsői	1	26	Plébánia, óvoda
9.	Bustyaháza	Técsői	5	36	Plébánia, óvoda
10.	Huszt	Huszt	4	57	Iskola

Forrás: saját szerkesztés Takács Mária (2020) adatai alapján

A vasárnapi iskoláknak köszönhetően a Felső-Tisza vidékéről sok tanuló jelentkezik a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolára. A szórványvidéken oktatók célja, hogy ezen hallgatókat arra neveljék, hogy diplomaszerezést követően visszatérjenek szülőföldjükre, s a későbbiekben ők is a szórványvidéken oktassanak.

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola évről évre megszervezi a szórványban dolgozó pedagógusok konferenciáját, ahol az oktatók megoszthatják egymással tapasztalataikat, problémáikat. Legnagyobb nehézsége szórványvidéki

oktatásnak, hogy a gyerekek csak annyit érintkeznek a magyar nyelvvel, amennyit a tanintézményben hallanak (Váradi, 2018). Még nagyobb hátrányt okoz a pedagógushiány. A KMPSZ mindent megtesz annak érdekében, hogy legyenek magyar nyelvet oktató tanárok a szórványban. A Rákóczi-főiskola végzősei többször is vállaltak munkát a szórványvidéken. Sokszáz kilométerre elhagyva otthonukat, nehéz körülmények közötti hivatást végezve élesztik az elfelejtett magyar szót, terjesztik a magyar kultúrát és hagyományokat (<http://kmps.uz.ua/oldal/szorvanyprogram.html>).

2.1. Kárpátalja szórványvidékeinek és magyar tannyelvű iskoláinak bemutatása a 2019–20-as tanévben

Kőrösmező. Kárpátalja megye legkeletibb magyar tannyelvű középiskolája Kőrösmezőn található. A legnépesebb község a Fekete-Tisza völgyében Jaszinya, vagyis Kőrösmező. A háborús múltja ellenére az 1848–49-es szabadságharc idején felégetett római katolikus templomot 1875-ben újjáépítették. 1882-ben állami magyar elemi iskolát nyitottak 118 tanulóval. Ahogy változott a vezetőség, úgy változott a magyar nyelv tanítása is. Egyszer bezárták, majd újból megnyitották a kisebbségi oktatást. Viszont az identitásukat nem a nyelv, a kultúra, a művelődési hagyományok, hanem a vallás határozta meg. A jelenlegi intézményes magyar nyelvű oktatást 2002-ben sikerült megszervezni, amikor beindult egy óvodai magyar csoport és az elemi iskola első osztálya. Mivel anyaországi támogatások segítségével jó körülményeket biztosítottak, nem csak magyar felmenőkkel rendelkező családok gyerekei jártak az iskolába, hanem ukrán nemzetiségűek is.

Az iskola egy egyházi épületben található, melynek állapota elégséges. Az iskola igazgatónöje Dányiv Hálina. A 2019–2020-as tanévben 80 a tanulók száma, a tanári kar hat pedagógusból áll. Sajnos nincs tornatermük s a sportpálya építése is hosszadalmas ideje folyik.

Mivel voltak idősebb gyerekek, akik beszélték a magyar nyelvet, azoknak vasárnapi iskolai oktatást, fakultációt szerveztek. A 2006–2007-es tanévben a KMPSZ adatai szerint 11 vasárnapi iskolai csoport működött a településen, a 2019–2020-as tanévben már csak öt maradt, 34 tanulóval.

Rahó. A Tisza folyása mentén haladva, a Fekete- és a Fehér-Tisza összefolyásánál található, 35 km-re van Kőrösmezőtől, a következő magyarok lakta település Rahó. Sajnos a magyarság többsége már idősebb korú. A gyerekek zöme nem, vagy csak alig beszél magyarul. 1980-as évek végén Bilics Éva szervezte meg a Petőfi Irodalmi Kört, amely által megkezdődött a szerveződés a magyarság körében. Ennek köszönhetően jött létre az 1998–99-es tanévben az elemi iskola a római katolikus plébánia termében, amely mára egy külön épületben a magyar óvodai csoporttal együttesen az ukrán iskolával együtt működik. Sajnos a gyerekek többsége hátrányos helyzetű, és az iskola óvoda összlétszámát tekintve csupán 20%-a magyar..(Orosz, 2007)

1998-ban, ötven éves szünet után, újra megnyílt a magyar tannyelvű osztály 16 tanulóval, Slájger Etelka tanítónővel és Zelinszki Éva nevelőnővel. 2004-ben adták át az iskola részére az egyházi épületet, amely az osztrák „Maria Freunde” Egyesület és a

magyarországi Egymásért Alapítvány anyagi támogatásával lett berendezve. Azóta is itt folyik a magyar nyelvű oktatás.

Az iskola a város végén helyezkedik el. Igazgatónője Frindt Olga. Jelenleg, a 2019–2020-as tanévben, három alsó tagozatos és három felső tagozatos osztályuk van, amelyekben összesen 45 diák tanul. Öt tanáruk van, a többi szaktanár a központi iskolából jön át tanítani. A tanítási feltételek nem a legmegfelelőbbek.

Tiszabogdány (Bohdán) a Fehér-Tisza két partján terül el körülbeül 15 km-re Rahótól. A sok forrásvíz miatt rengeteg turista látogat a településre. A településen élők vallási szempontból pravoszlávok (ortodoxok), görögkatolikusok, római katolikusok, illetve jehova tanúi. A tiszabogdányi római katolikusok a rahói plébániához tartoznak és az ortodoxok tulajdonában lévő görög katolikus templomban miséznek magyarul. Az 1989-es népszámlálás szerint a három társközségből álló Bogdány közigazgatási területén az 5924 lakosból 193, a 2001-es, legutóbbi népszámláláskor a 4 464 lakosból 104 vallotta magát magyarnak. 1945 óta nincs magyar nyelvű intézményes oktatás a faluban. Az 1991–92-es tanévben 45 gyerek tanulta a magyart fakultációs foglalkozásként a helyi ukrán tannyelvű iskolában, ami egy kis időre megszűnt (Orosz, 2007). A 2005–2006-os tanév folyamán újból több mint 50 gyerek járt a foglalkozásokra. A magyar ajkú gyerekek részt vesznek a KMPSZ által szervezett versmondó találkozókra és anyanyelvi táborokon (<https://www.karpatinfo.net/uticel/tiszabogdany-bohdan>). Jelenleg egy csoport működik a vasárnapi iskolában, amelyet a rahói nyugdíjas klub tagjai vezetnek 18 tanulóval.

Terebesfejrpatak 20 km-re fekszik Rahótól a Tisza jobb és bal partján az Ungvár–Rahó országút mentén. Európa földrajzi középpontja található itt, ezt megörökítve 1887-ben egy obeliszket állítottak fel. A település lakói pravoszlávok, görögkatolikusok és kis létszámban római katolikusok. Jelentős számú magyar és olasz közösség élt itt egykor, akiknek leszármazottai ma is a falu lakói. Az 1989-es népszámlálás szerint a település 2952 lakosából csak 20-an vallották magukat magyarnak. Az 1910-es népszámlálás szerint 2251 lakosból 611, 2001-ben 2673 lakosból 84 magyar nemzetiségű volt. Magyar oktatás 1945 óta nincs a településen. 1990-ben római katolikus imaházat építettek a hívek. (Botlik–Dupka, 1993). 1989. október 29-én megalakult a KMKSZ helyi alapszervezete 23 taggal, első elnökünk Vadas Vilmos volt. Faluházat szerettek volna létesíteni, ahol be lehetne mutatni a turistáknak az egykor itt élt magyar emberek életét, de ez a céljuk sajnos nem lett sikeres. Napjainkban a KMPSZ szervezésében két csoport, 15 gyereklétszámmal foglalkozik magyar nyelvvvel a vasárnapi iskolában.

Nagybocskó. A község 35 km-re fekszik Rahótól a Tisza jobb partján. A településen született a boldoggá avatott Romzsa Tódor görögkatolikus püspök. A kilencvenes évek végén a hívek új templomot építettek. 1868-ban vegyigyárat alapítottak, ami idevonzotta a különböző nemzetiségű lakosokat. Az 1910-es népszámlálás szerint 5955 lakosa közül 1646 magyar volt (Marosi, 2016). Az 1989-es népszámláláskor a 8968 lakosból 424-en vallották magukat magyarnak, 2001-ben a 9430-ból 341-en. Magyar nyelvű oktatás a településen mai napig sincs. Az 1991–92-es tanévben a KMKSZ kezdeményezésére 15 tanuló fakultációként tanulta a magyart, de ez megszűnt (Orosz, 2007). Jelenleg a KMPSZ-nek köszönhetően, vasárnapi iskola hat csoportban 70 gyermeklétszámmal, és a katolikus egyház fenntartásában magyar óvoda működik a településen, közel a templomhoz. Az óvodát Mészáros Domonkos atya szervezte, aki a környéken szolgált éveken keresztül.

Gyertyánliget 36 km-re található Rahótól egy hegyekkel körbevett jelentősen kiszélesedő völgyben terül el. Anyakönyvét 1786-tól vezetik. A római katolikus hívek számát az egyház 700-ra becsüli. A miséket magyar nyelven vezetik. Az 1989-es népszámlálás szerint a 3025 lakosból 421-en, viszont 2001-ben a 3391-ből 491-en vallották magukat magyarnak. Gyógyvizeiről régóta ismert, a múltban híres fürdőhelynek számított, most is üzemel szanatórium a falu határában (Botlik–Dupka, 1993).

A szovjetrendszer diszkriminatív intézkedései miatt a lakosság nem gyakorolhatta a saját kultúráját, hagyományait, így felgyorsult az asszimiláció. A kultúra segítette a közösség túlélését. A helybeliek szerint az itt élő magyarok a falu társadalmában a középréteget jelentették, nagy figyelmet fordítottak gyermekeik taníttatására, nevelésére. A közösségen belül természetes volt valamely hangszer ismerete, közülük lettek a helyi hagyományőrző csoportok zenészei. A független Ukrajna első évtizedében sem sikerült visszaállítani a magyar nyelvű oktatást a községben. 1991–92-es tanévben 15 tanuló magyar fakultációban vett részt, ami itt is megszűnt. A 2000–2001-es tanévben a szülők magyar osztály akartak indítani, de nem kapták meg az engedélyt. Kitartásuknak köszönhetően a 2001–2002-es tanévben beindult a magyar elemi oktatás (Orosz, 2007).

Az intézményes oktatás mellett a KMPSZ szervezésében vasárnapi iskola is működik a településen. Napjainkban hat csoportban, 61 gyermek látogatja. A 2001-es évben megnyitották a magyar nyelvű óvodát. Az óvoda épülete 1944-ig Kincstári Magyar Római Katolikus Iskola volt. Az óvoda neve Paduai Szent Antal Római Katolikus Óvoda, amelyet a helyi Caritas tart fenn (Orosz, 2007).

Aknaszlatina, a szórványmagyarság legnagyobb magyarlakta települése. A járási központtól, Técsőtől, 25 km-re helyezkedik el. Régi bányásztelepülés a Tisza mentén, az ukrán–román határ térségében. Lakóinak száma meghaladja a kilencezret, közülük több mint 2200 vallja magyarnak magát (Orosz, 2001).

1778-tól létezik itt magyar oktatás. 1959-ig hétosztályos általános iskola volt, később mint nyolcosztályos általános iskola működött. A 60-as évek elején az iskola keretein belül nyitottak egy magyar tannyelvű általános középiskola esti tagozatot. 1966. szeptember 1-től megnyitották az első aknaszlatinai magyar tannyelvű általános középiskolát. 1989-ben az egyesített ukrán–oroszmagyar tannyelvű vegyes osztályú általános középiskolától különváltak a magyar tannyelvű osztályok, és visszaállították az önálló magyar tannyelvű általános középiskolát. Egy lerobbant óvodaépületből otthonos iskolát létesítettek. 1992-től mint az Aknaszlatinai 3.számú Bolyai János nevét viselő magyar tannyelvű középiskola lett. 2004-ben beléptek a Bolyai Iskolák Nemzetközi Szervezetébe (Fedák, 2018).

Az iskola Aknaszlatina szívében található. Az iskola igazgatója Benedek Imre. Közbenjárásának köszönhetően az Aknaszlatinai Bolyai János Középiskola az 2019–2020-as tanévben, a gyerekek felújított iskolában folytathatták tanulmányaikat. A tantestület 19 tanárból áll. Tanítványainak létszáma 156.

Taracköz. Az Ungvár–Rahó főútvonal mentén 10 km-re Técsőtől helyezkedik el. A település római katolikus hívei a técsői plébánia filiáljaként működnek. 2001 népszámlálás szerint a 7469 lakosból 63 vallotta magát magyarnak. Anyanyelvi oktatás nincs a településen, de működik egy magyar óvodacsoport 12 gyerekekkel és egy vasárnapi iskolacsoport 26 gyermeklétszámmal (Orosz, 2007).

Técső. Kárpátalja egyik járási központja. Ungvártól 136 km-re, Huszt és Rahó között, a Tisza jobb partján fekszik, a jelenlegi ukrán–román határ térségében. Lakossága 12900 főt tesz ki, ebből körülbelül 3000 magyar nemzetiségű (Orosz, 2001).

A técsői magyar oktatásról a református egyház irattárában fellelt adatok alapján az első feljegyzések az 1545-ös évre vezethető vissza. Az adott helyen magyar oktatási intézmény 1939-től működik előbb “polgári”-ként, majd 1944-től magyar tannyelvű iskolaként, végigjárva a ranglétrát az elemitől a középiskoláig. Magyar tannyelvű középiskolaként 1947-től működik. Fénykorában (ami az 1960-as évekre tehető) közel 600 tanulója volt az iskolának, de csak azért nem több, mert majdnem ugyanennyi magyar gyerek járt a városban működő ukrán, avagy orosz tannyelvű iskolákba.

1977-ben az iskolába új igazgatót neveztek ki. Mivel a város három iskolájából ez volt a legrosszabb állapotban, elhatározta, hogy új iskolát épít. Ebben az időben az iskola kilenc

különálló épületből állt egy kb. 300 méteres sugarú körvonalon belül. 1979-ben el is kezdték az építkezést, de mivel a férjét áthelyezték a megyébe, így az építkezés befejezése a járási tanügyi osztály volt vezetőjének jutott osztályrészül, akit leváltása után ide helyeztek vissza igazgatóként. Ő már volt igazgatója ennek az iskolának és az ő ideje alatt élte virágkorát az iskola. Nagyon sok munkájába került, mire az új iskola épületébe be lehetett költözni, de teljesen befejezni nem tudta, mert 1989 szeptember végén erőszakkal nyugdíjba küldték. A tanári kar és a szülői tanács minden kérése, sőt követelése ellenére nyugdíjazták, nem engedték, hogy az utolsó simításokat is elvégezze. Ugyanakkor az elégedetlenkedők kiengesztelése végett megengedték, hogy a tanári kar és a szülői tanács maguk válasszák meg az igazgatót. Többet a járásban nem volt vezetőválasztás, és azóta sem gyakorolják a demokrácia eme kinyilvánítását.

Az új igazgató 1989. december 29-én kezdte el munkáját. A tanulók létszáma ebben az időben 223 volt. Ekkor alakult meg a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetsége és az iskola lett a bázisa a Técsői Alapszervezetnek. Itt kapott otthont minden rendezvény, ami a magyarsággal kapcsolatos volt. Megkezdődött a hittan oktatása mind a katolikus mind a református egyházak részéről az iskola keretén belül. 1993. május 2-án lett felavatva Técsőn az iskolában Hollósy Simon neves festőművész mellszobra, és ekkor vette fel az iskola Hollósy Simon nevét. Az iskola a város központjától nem messze helyezkedik el. Az iskola igazgatója Pávlík Tünde. 2019–2020-as tanévben a tantestület 35 tanárból áll. Tanítványainak létszáma 372. Az iskola a Técsői városi költségvetés fenntartásán létesül.

A Hollósy Simon Középiskola régebbi igazgatójának, Ambrus Pálnak, jó kapcsolatokat sikerült kialakítani az egyházakkal és a magyar szervezetekkel. Kialakult egy új koncepció, hogy az iskola bázisán létre kellene hozni a Felső – Tiszavidéki Magyar Oktatási és Kulturális Központot, pontosabban egy líceumot. Az elképzelés kidolgozásához támogatókat talált. Az Illyés Alapítványhoz nyújtott be egy pályázatot a líceum megépítéséhez 1992 szeptemberében. 1993-ban az alapítvány a városi római katolikus és református egyház fordult az az építkezés lebonyolításához. A feladatra László Károly lelkipásztor és a református gyülekezet vállalkozott. A líceum épületének alapkövét 1993. május 2-án tették le, 1999. augusztus 28-án adták át az épületet, és 2000. szeptemberétől működik mint önálló református líceum.

1998-ban az intézményben felvételit tartottak az első líceumi osztályba, ahova 17-en be is jutottak. 2000. augusztus 14-én az egész megyére meghirdetett felvételin már 84 tanuló adta be kérelmét, ebből 49 diákot vettek fel.

Az intézményben az egyházi rendek és szokások dominálnak: a bibliaismeret, keresztyén hit- és erkölcsstan, illetve egyháztörténet oktatása; istentiszteleti alkalmakon való részvétel; áhítatok, csendesnapok szervezése, stb. A Técsői Magyar Tannyelvű Református Líceum célja keresztyén erkölcsre, tudásra, nemzeti értékeink megőrzésére és ápolására nevelni Isten ígéje szerint: „Éppen ezért minden igyekezetetekkel törekedjétek arra, hogy a hitetekben mutassátok meg az igaz emberséget, az igaz emberségben ismeretet, az ismeretben önuralmat, az önuralomban állhatatosságot, az állhatatosságban kegyességet, a kegyességben testvéri szeretetet, a testvéri szeretetben pedig minden ember iránti szeretetet.” (2Pt. 1,5-7).

Tanulóinak a Técsői Református Líceum a következőket biztosítja:

- Emelt szintű középiskolai oktatás;
- Kollégiumi ellátás;
- Profi gépkocsi-vezetői jogosítvány megszerzése;
- Elmélyített ukrán, angol/német nyelvoktatás.

A 2019–20-as tanévben a tanulók létszáma 85. Tantestület létszáma 34. A líceum igazgatója Ambrus István. A Técsői járás költségvetés fenntartásán létesül.

Bustyaháza 8 km-re fekszik Técsőtől az Ungvár–Rahó főútvonal mentén. Első említése 1373-ból való. Római katolikus egyház 1895-ben épült az erdőkincstár költségén. 1958-ban a templomot bezárták, a tornyát leszedették. Az oltárt a hívek a técsői templomba menekítették. A megrongált templomot 1989-ben felújították. A hívek száma 350. A mise nyelve magyar (Botlik–Dupka 1993:248).

A településen a katolikus egyház fenntartásában óvoda működik, amelyek a Katolikus karitásztart fenn. Az óvodából kikerült gyerekeknek iskolán kívüli fakultáció keretén belül tanítják a magyar nyelvet. Területén működik a vasárnapi iskola, melynek vezetője a szórványprogram koordinátora, Takács Mária. Gyermeklétszáma 36, melyek öt csoportra oszlanak.

Visk. 20 km-re délkeletre Huszttól, a Tisza völgyében fekszik. 1910-ben 4839 lakosából 3871 magyar volt. 2001 óta 8142 lakosából 3699 vallja magát magyarnak (<http://visk.ucoz.hu/>).

A Viski Kölcsey Ferenc magyar iskola története 1556-ra nyúlik vissza. Kezdetben a református népiskolában, a 18. század végétől a római katolikus iskolában is, majd 1900-tól az egyházi iskolákkal párhuzamosan a Viski Állami Népiskolában anyanyelvén tanulhatott a viski magyarság. 1940-től beindult a nyolcosztályos népiskola. A szovjet

rendszer 1945–46-os tanévében elkezdődött a magyar nyelvű oktatás a Viski 2. sz. Elemi Iskolában, amely 1947-től hétosztályos általános iskola lett. Az 1960–61-es tanévtől a szovjet általános iskola nyolcosztályossá alakult. Az 1964–65-ös tanévben kezdődött meg a tanítás a 9. osztályban. 1971-től 1990-ig tartott az új épületszárny felépítése. Azóta 23 tanterem, tornaterem, konyha és étterem, valamint egy ülésterem áll a tanulók rendelkezésére. 1993. március 20-tól hivatalosan Kölcsey Ferenc nevet viseli (A Viski Kölcsey Ferenc Középiskola honlapja).

Az iskola a falu központjától nem messze terül el. Az iskola igazgatója Darvai Csilla. A tantestület 58 tanárból áll. Tanítványainak létszáma 352. Az iskola a Huszti járás költségvetés fenntartásán létesül.

Huszt 132 km-re Terül el Ungvártól. 1910-ben Husztnak 10 292 lakosa volt, melyből 3505 magyar. 2001-ben 31 900 lakosából 1700 magyar volt (Molnár – Molnár D. 2005).

A Huszti Magyar Tannyelvű Általános Iskola megnyitását 1991-ben Udud Sándor KMKSZ elnöke indítványozta. Két osztályt indítottak az 1. számú iskolában, majd kicsit később a belvárosban elterülő iskolába jöttek át. 2005-ben a polgármester be akarta zárni, de a magyarságnak sikerült kivédenie ezt bírósági úton keresztül. 2019–2020-as tanévben az iskola kilenc osztályt működtet, melynek létszáma 132 gyerek. A tanulók nagy része rendelkezik magyar gyökerekkel, de a szüleik már csak nagyon gyengén vagy egyáltalán nem beszélik a nyelvet. A tanári kar 23 főből áll. A magyarul nem beszélő gyerekeknek még az első osztály megkezdése előtt előkészítő tanfolyamokat szerveznek. Az iskola tanulói a kilencedik osztály befejezése után a Técsői Magyar Tannyelvű Református Líceumban vagy a Munkácsi Szent István Római Katolikus Líceumban tanulnak tovább.

Az iskola igazgatónője Szokolovics Mária. Az iskola a Huszti városi költségvetés fenntartásán létesül, de nagyon sok magyarországi felajánlást és támogatást kapnak a budapesti Néri Szent Fülöp Katolikus Általános Iskolától, a Szombathelyi Kanizsai Dorottya Gimnáziumtól, az „ÚTON” Alapítvány és a postástelepi Kármelhegyi Boldogasszony Plébániától. 2016-ban a Magyar Patrióták Közössége a magyar kultúra napja alkalmából jótékonyági koncertet szervezett a huszti magyar iskola megsegítésére. A Kárpátaljai Ferences Misszió Alapítvány támogatásának köszönhetően a gyerekek a tanítási év minden napján kapnak vajás kenyeret és meleg teát. Részt vesznek a Betlen Gábor Alapkezelő Zrt. által hirdetett pályázataiban, melynek nyereiményeiből az iskolát tatarozzák lépésről lépésre.

Kárpátalján a szórványvidékek magyar anyanyelvű intézményrendszere vidékenként, városokként nem egyformán fejlődött, így nem egységes anyanyelvű oktatási helyzetük

sem. Azonban Visken, Técsón, Aknaszlatinán és Huszton megőrizték az intézményes anyanyelvű oktatást (Orosz, 2007).

2.2. A pedagógusok szerepe a szórványvidéken

A szórványban élő magyar közösségek esetében kiemelkedően fontos szerepet játszik az anyanyelvű oktatás. E veszélyeztetett kisebbségi közösség számára kizárólag az anyanyelvi oktatás az biztosíthatja a nemzeti kultúra fennmaradását és ápolását. Szórványvidéken az egyháznak nagyfokú felelőssége van az identitás megőrzésében. A Felső-Tisza-vidék szórványmagyarságának a magyar nyelv használatának színtere a templom. Az anyanyelv fenntartását fő feladatuknak tartják a római katolikus egyház papjai. Bár elhivatottan küzdenek azért, hogy a hívek tudjanak magyarul, mégis csökken a magyarul felolvasók száma.

Kárpátalján a szórványvidékek magyar anyanyelvű intézményrendszere vidékenként, városonként nem egyformán fejlődött. A magyar tannyelvű oktatás szempontjából három csoportot különböztethetünk meg.

1. Az intézményes anyanyelvű oktatás fennmaradt: Visk, Técső, Aknaszlatina. Técsőn jelentős vonzáskörzetű líceum működik.
2. Azon települések, ahol az elmúlt évtizedekben a helyi civilek aktivitásának köszönhetően anyanyelvű iskolákat alapítottak: Huszt, Rahó, Kőrösmező, Gyertyánliget.
3. Azon települések, ahol a magyar oktatást óvodai szinten és vasárnapi iskolákban valósul meg, vagy egyáltalán nincs intézményes oktatás: Tiszabogdány, Nagybocksó, Terebesfejrpaták, Taracköz, Kerekhegy, Bustyaháza (Orosz, 2007).

A magyar nyelv tanulása a Felső-Tisza-vidék szórványrégióiban egyre népszerűbbé vált. Szórványoktatásban részesülnek vegyes házasságból született vagy magyar felmenőkkel rendelkező diákok. Napjainkban egyre népszerűbb hogy az ukrán szülők is magyar iskolába íratják gyerekeiket – nyilatkozta Takács Mária az MTI-nek 2016-ban.

Az utóbbi években a kárpátaljai szülők körében népszerűbb a magyar tannyelvű iskolaválasztás gyermekeik számára (Ferenc–Séra, 2012). Újabb problémaként merült fel azonban a pedagógusok elvándorlása. Nem csak a szórványoktatásban, hanem a tömbmagyarság iskoláiban is a tanárhiány okozza az egyik legnagyobb problémát (Ferenc, 2018). A Nemzetpolitikai Államtitkárság 2015 tavaszán Kárpát-medence szórványmagyarságát segítő programot indított. A Petőfi Sándor Program kiterjed Románia, Ukrajna, Szerbia, Horvátország, Szlovénia, Szlovákia, Csehország, Bosznia-Hercegovina, Macedónia és Dél-Lengyelország területeire. A program szerint ötven

magyar fiatalok küldenek ki az adott országokba azokra a területekre, ahol a legnagyobb szükség van az ösztöndíjasok munkájára. A program célja:

- a szórványterületeken fogyasban lévő magyarság identitásának megerősítése;
- közösségi hálózatok kiépítése, a magyarság számarányának csökkenésének megállítása és visszafordítása;
- a határon túli magyarság és az anyaországi magyarok közti kapcsolatok erősítése;
- a szórványközösségek magyar azonosságtudatának erősítése (A Miniszterelnökség pályázati felhívása)

A Felső-Tisza-vidék iskoláiba e program keretében már sok tanár ellátogatott. Az elvándorlás miatt évente cserélődnek a tanárok a szórványban. A KMPSZ akciót is indított ezen iskolák pedagógusellátásának biztosítására, a magyar oktatási minisztérium jóvoltából bérkiegészítést kapnak. Sajnos ez sem elegendő egy fiatal pedagógus megéléséhez (<http://kmf.uz.ua/hu/pedagogushiannyal-kuzdenek-a-magyar-iskolak/>).

Már több pedagógus-hallgatókat vizsgáló kutatást végeztek a szórványban. Egy 2015-ös kutatás rámutatott, hogy különösen a fiatalabb, pályakezdő pedagógusok vannak a migrációs nyomásnak kitéve. A pedagógusjelöltek 75%-a a képesítés megszerzése után szeretne pedagógusként elhelyezkedni, de jelentős részük diplomaszerzést követően külföldön kíván elhelyezkedni (Ferenc, 2015).

Orosz Ildikó szavai szerint a Rákóczi-főiskola feladata, hogy biztosítsa a pedagógus-utánpótlást. A nemzetpolitika célkitűzése, hogy segítse a pedagógusok és az értelmiség itthonmaradását (<http://kmf.uz.ua/hu/pedagogushiannyal-kuzdenek-a-magyar-iskolak/>).

III. A KÁRPÁTALJAI MAGYAR TANÍTÓK HELYZETE

FELSŐ-TISZA-VIDÉKEN

3.1. A kutatás módszertani háttere

Kérdőíves kutatásunkat a kárpátaljai Felső-Tisza-vidék magyar tannyelvű intézmények alsó tagozatú tanítóinak körében végeztük 2020 tavaszán. A kérdőív névtelen és önkéntes volt. A koronavírus okozta járvány miatt bevezetett karantén megnehezítette a kutatás menetét. Március 12-ig, a karantén kezdetéig 22 kérdőívet töltöttek ki. Ezt követően 12 kérdőívet online sikerült kitölteni. Ennek eredményeként összesen 34 gyakorló pedagógus töltötte ki a kérdőívet, ami a vizsgálandó célpopuláció 68%-át teszi ki.

Kérdőíves kutatásunk során feltérképeztük, hogy mik a Felső-Tisza-vidék tanítóinak jövőterve, hol képzelik el további életüket, tervezik-e elhagyni szülőföldjüket. Megkérdeztük, hogy amennyiben elvándorolnának, hol szeretnének letelepedni. Megvizsgáltuk, hogy mik lehetnek azok a tényezők, amelyek elvándorlásra sarkallják a kárpátaljai pedagógusokat. Felmértük, hogy a tanítók hány éves munkatapasztalattal rendelkeznek, s rákérdeztünk a legfontosabb szociodemográfiai adatokra, úgy mint a nem, iskolai végzettség, családi állapot, objektív anyagi helyzet, lakhely, életkor stb.

Kutatási kérdések:

- Milyen korosztályúak a Felső-Tisza-vidéken oktató tanítók?
- Milyen szintű diplomával rendelkeznek?
- Mik a pedagógusok jövőtervei?
- Gondoltak-e már arra, hogy kitelepedjenek külföldre?
- Milyen okból hagynák el Kárpátalját?

Hipotézisek:

A feltárt szakirodalom alapján az alábbi hipotéziseket fogalmaztuk meg:

1. Orosz (2007) kutatásai alapján feltételezzük, hogy a Felső-Tisza-vidéken magyar tannyelven oktató pedagógusok az idősebb generációhoz tartoznak.
2. Ferenc (2018) eredményei alapján feltételezzük, hogy inkább a fiatal, pályakezdő pedagógusok nyitottak az elvándorlásra.
3. Ferenc (2015) kutatási eredményei alapján feltételezzük, hogy az elvándorlás fő oka a pedagógusok alacsony fizetése.

3.2. Eredmények

3.2.1. A Felső-Tisza-vidék tanítóinak szociodemográfiai jellemzői

A kérdőívek kitöltésében 34 a Felső-Tisza-vidéken tanító alsó tagozatos pedagógus vett részt. A kutatásunk során megvizsgáltuk a szórványvidéken oktató pedagógusok legfontosabb társadalmi háttérváltozóit. Ezek közé sorolhatjuk az életkort, iskolai végzettséget, nemi megoszlást, lakhelyet, családi állapotot, anyagi helyzetet, továbbtanulási információkat.

A megkérdezett pedagógusok 56%-a városi (Rahó, Técső, Huszt), és 44%-a pedig falusi (Kőrösmező, Gyertyánliget, Aknaszlatina, Visk) lakosok. Közülük egy rahói tanító a kőrösmezői iskolába, egy bustyaházi a técsői középiskolába, egy bustyaházi és egy viski a huszti iskolába jár be dolgozni.

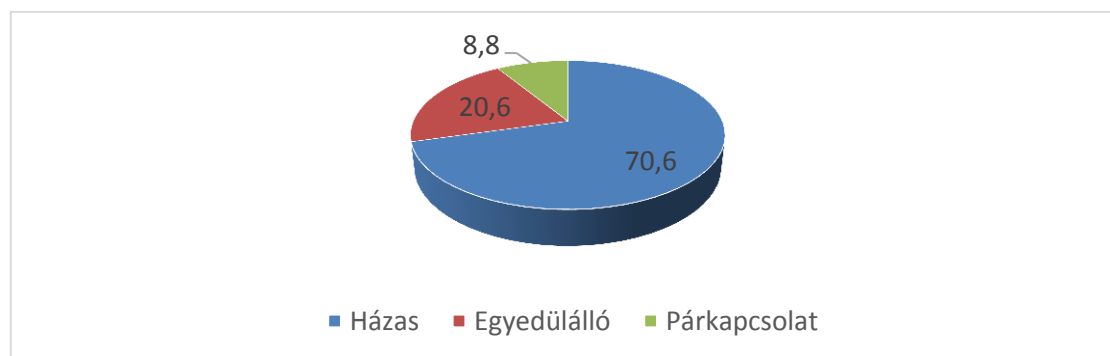
6. táblázat: Az adatközlők megoszlása településenként

S-sz	Település	Pedagógus	%
1.	Kőrösmező	3	8,8
2.	Rahó	3	8,8
3.	Gyertyánliget	1	2,9
4.	Aknaszlatina	5	14,7
5.	Técső	14	41,2
6.	Visk	3	8,8
7.	Huszt	5	14,7

Forrás: saját szerkesztés

Családi állapotukat tekintve a megkérdezettek 70,6%-a házas, 20,6%-a egyedülálló és 8,8% pedig párkapcsolatban él. Az eloszlásokat az alábbi ábra szemlélteti:

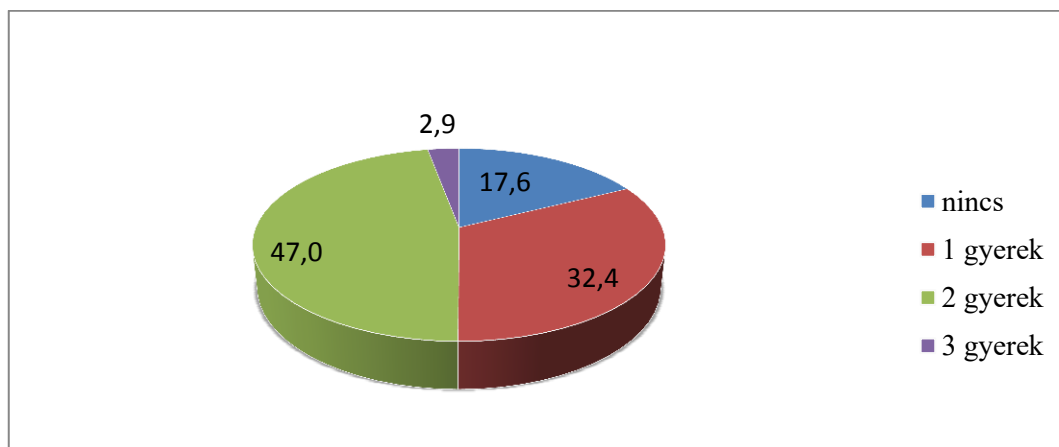
2. ábra: A pedagógusok családi állapota (%)

Forrás: saját szerkesztés.

Többségük, 16 fő kétgyermekes édesanya, 11-nek van egy gyermeke, egy tanárnak van három és 6 tanárnak még nincs gyermeke.

3. ábra: A pedagógusok gyermekszáma (%)

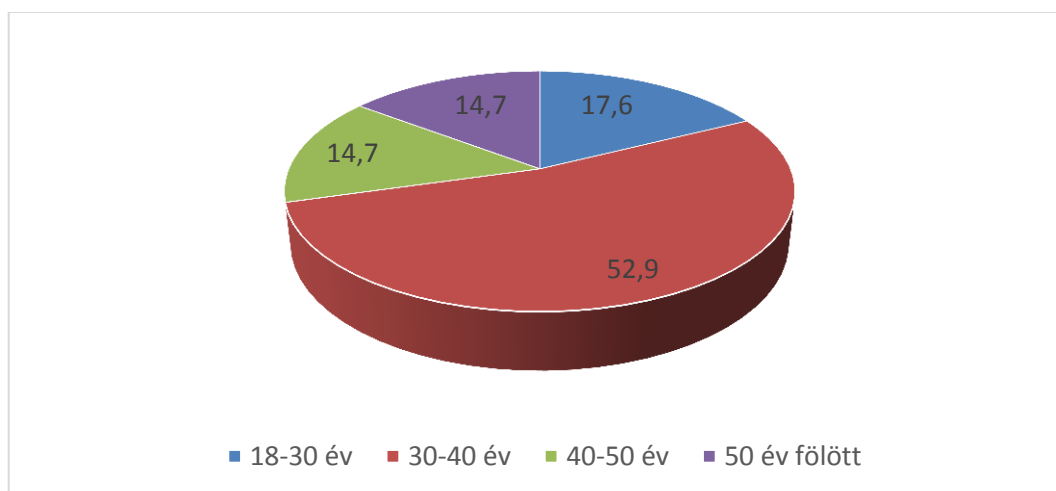

Forrás: saját szerkesztés.

Mihály (2011) Jancsák (2011) kutatási eredményei igazolják, hogy a pedagóguspálya jelentős mértékben elnőiesedett. Eredményeiket a mi eredményeink is alátámasztják, hiszen minden válaszadónk nő.

Az általunk vizsgált tanárok korosztálya eltérő. Átlagéletkornak tekinthetjük a 40 évet. A pedagógusok között a 30–40 év közötti tanítók vannak túlsúlyban (52,9%). A megkérdezettek 14,7%-a 18–30 év közötti 17,6% 40–50 év közötti, 14,7% pedig 50 év feletti pedagógus. A legidősebb 1943-as születésű, 77 éves nyugdíjas napközis tanító, már 56 éves munkaviszonnyal rendelkezik, a Técsői Hollósy Simon Középiskola munkatársa. A legfiatalabb pedig 2001-ben született, 18 éves, első éven dolgozik a Huszti Általános Iskolában. Az ábrán megfigyelhetjük az életkor szerinti csoportosítást.

4. ábra: A tanítók életkor szerinti csoportosítása (%)

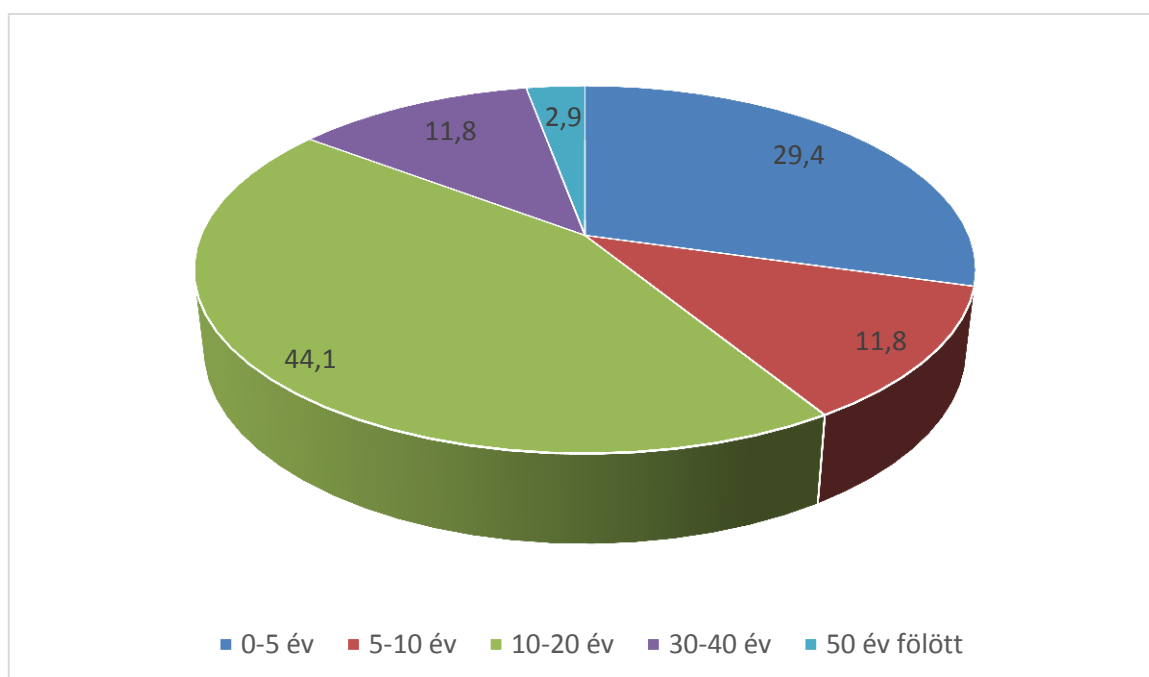

Forrás: saját szerkesztés

Ukrajnában a megélhetési minimum jelenleg 1 936 hrivnya. Az Ukrán Miniszteri Kabinet határozatot adott ki, hogy 2020. január 1-től az oktatási dolgozók minimális fizetése a létminimum 2,5-szöröse lesz (<https://www.karpatinfo.net/>). Ebből a szempontból kérdeztem meg a pedagógusokat, hogy mindent figyelembe véve, milyen az anyagi helyzetük. A vizsgált személyek legnagyobb hányada (76,5%) átlagos anyagi helyzetű. 2,9% átlagosnál rosszabb, 20,6% pedig átlagosnál jobb anyagi helyzetűnek vallotta magát.

Kérdőíves kutatásunk során felmértük, hogy az általunk vizsgált pedagógusok hány éves munkatapasztalattal rendelkeznek. A válaszadók döntő többsége (44,1%) már több mint tízéves munkavisztonnyal rendelkezik. 29,4% még pályakezdő pedagógus, csupán 0–5 éves munkavisztonnyal rendelkezik. 11,8% 5–10 éve dolgozik a pedagógusi pályán. Szintén 11,8% 30–40 éve tanárként dolgozik, 2,9% több mint ötven éve űzi a tanári pályát. Az eloszlásokat az alábbi ábra szemlélteti:

5. ábra: A pedagóguspályán eltöltött idő (%)

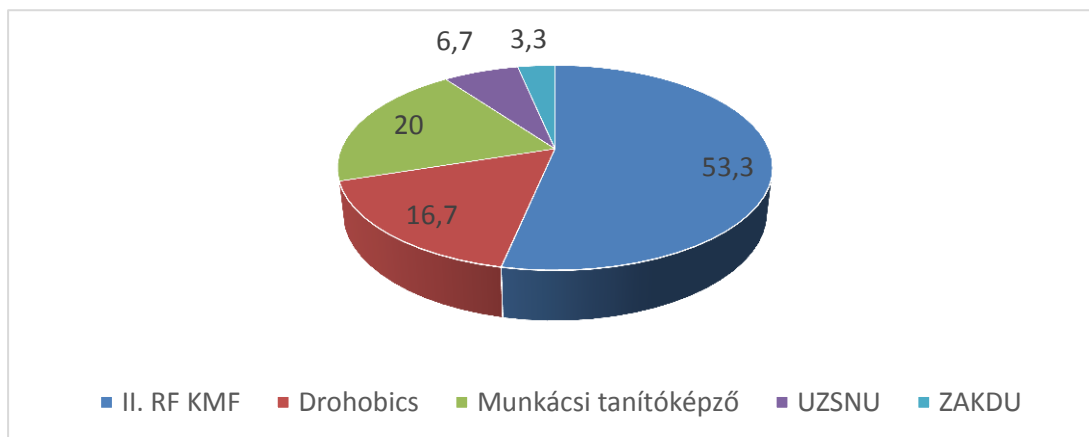
Forrás: saját szerkesztés

Eredményeink alapján elmondható, hogy első hipotézisünk, amely azt feltételezi, hogy a Felső-Tisza-vidéken magyar tannyelven oktató pedagógusok az idősebb generációhoz tartozik, részben beigazolódott. Bár a pedagógusok több mint fele 30–40 év közötti, s 10–20 éve dolgozik a pedagógusi pályán, jelentős részük 50 év feletti, s olyan tanító is van körükben, akik több mint ötven éve dolgozik pedagógusként.

Feltérképeztük, hogy a vizsgált célcsoport hol végezte felsőoktatási tanulmányait. A megkérdezett pedagógusok legnagyobb része (44,1%) a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai

Magyar Főiskolán szerezte pedagógusi képesítését. Ezen kívül a Munkácsi Állami Egyetem (jelenlegi név) tanítóképzőjében, a Drohobicsi Állami Pedagógiai Egyetemen, az Ungvári Nemzeti Egyetemen és a Kárpátaljai Állami Egyetemen szereztek pedagógusi végzettséget igazoló okiratukat. Az eloszlásokat a következő ábra szemlélteti:

6. ábra: A tanárok felsőoktatási intézményei (%)

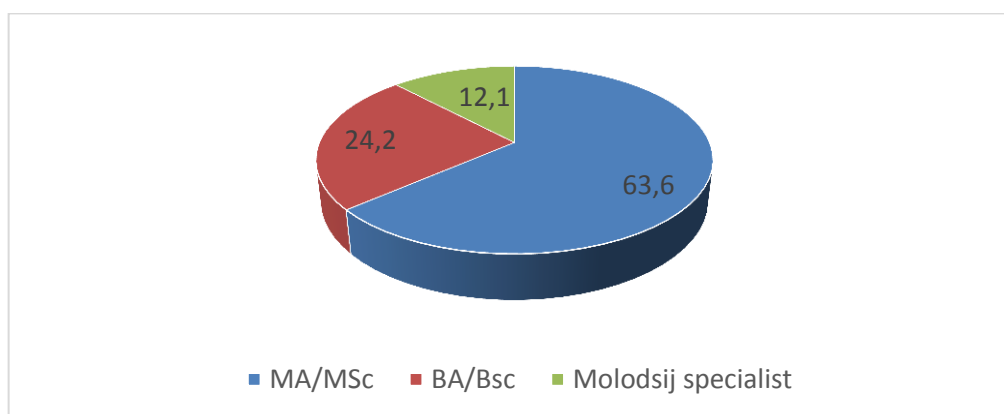

Forrás: saját szerkesztés.

Kérdőíves kutatásunk igazolja, hogy a Kárpátalján eluralkodó pedagógushiány következtében nem minden pedagógus dolgozik képesítésének megfelelően. A 34 megkérdezettből 25-nek van tanítói végzettsége. Három ukrán nyelv és irodalom, egy-egy angol, német, magyar nyelv és irodalom, történelem és földrajz, biológia, informatika végzettséggel rendelkező tanár oktat az alsó tagozatú osztályokban a Felső-Tisza-vidéken.

Kutatásunk során arra is választ kaptunk, hogy a pedagógusok milyen szintű végzettséggel rendelkeznek. Az általunk vizsgált célcsoport 63,6%-a mesterképzéssel vagy specialist szintű képzéssel rendelkezik. 24,2% BA/BSc szintű végzettségű, 12,1% pedig nem rendelkezik felsőfokú végzettséggel, molodsij specialist szintű diplomával rendelkeznek.

7. ábra: A tanárok végzettségének adatai (%)

Forrás: saját szerkesztés

Beosztásuk szerint a pedagógusok alsó tagozatos tanító, napköziben oktató, vagy mindkét beosztásban dolgozó. Két alsó tagozatú tanító munkája mellett még az igazgatóhelyettesi pozíciót is betölt.

7. táblázat: A tanítók beosztása

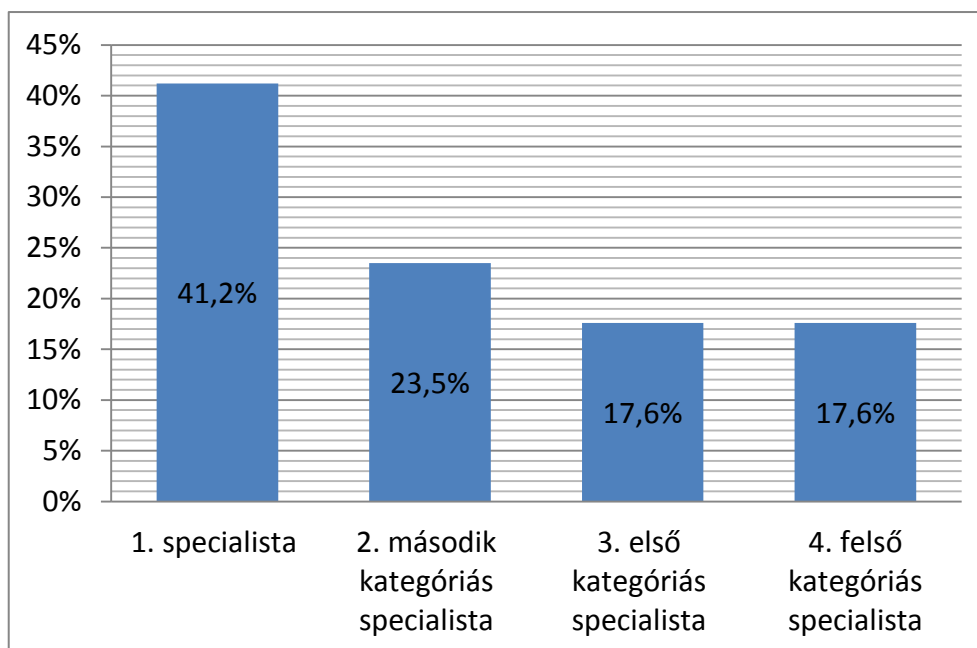
S-sz.	Beosztás	Létszám	%
1.	Alsó tagozatos tanító	19	55,9
2.	Alsó tagozatos tanító és igazgatóhelyettes	2	5,9
3.	Alsó tagozatos tanító és napköziben oktató	4	11,7
4.	Napköziben oktató	9	26,5

Forrás: saját szerkesztés

Minden pedagógusnak ötévente pedagógiai minősítésen kell részt vennie. Ennek eredménye alapján emelkedhet besorolásuk. A 2019-2020-as tanév eredményei szerint a kérdőív kitöltésében résztvett tanárok besorolása a következő:

1. specialista: 14
2. második kategóriás specialista: 8
3. első kategóriás specialista: 6
4. felső kategóriás specialista: 6
5. szaktanárság vezetője: 3

8. ábra: A tanítók besorolásának adatai (%)

Forrás: saját szerkesztés

Az ábrán kitűnően látható, hogy a tanárok többsége specialista kategóriába tartozik. Sztársij ucsitel pedagógiai címmel egy felső kategóriás specialista tanár és két molodsij specialista tanár rendelkezik.

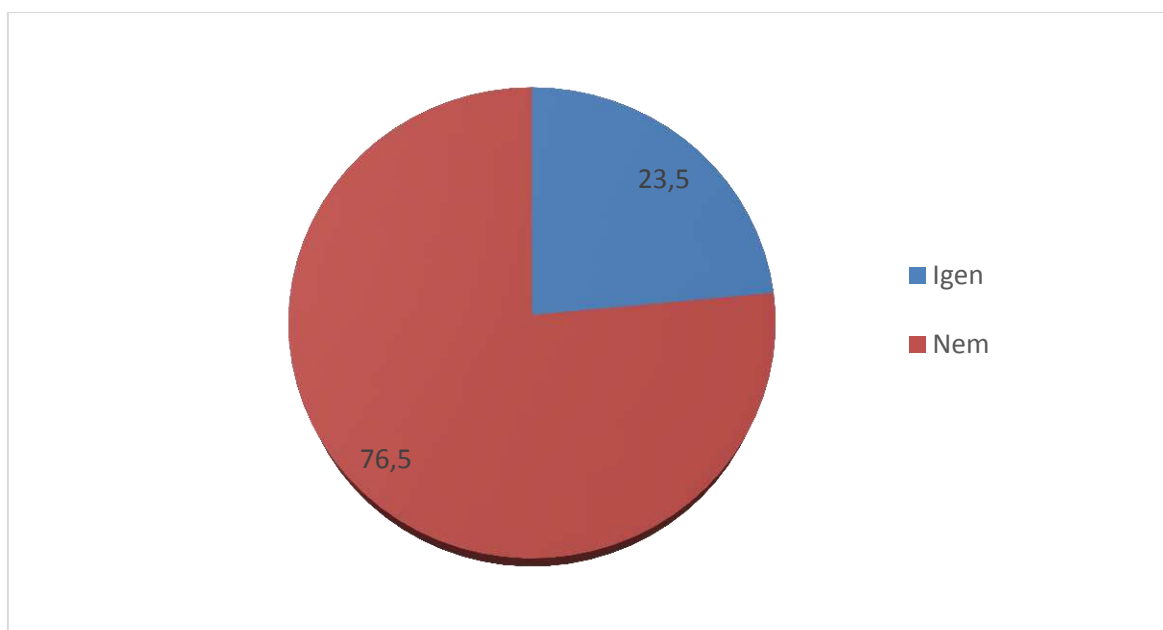
A Felső-Tisza-vidéken megkérdezett pedagógusok közül mind magyar tannyelvű iskolában dolgozik. A tanulók zöme azonban ukrán ajkú gyermek, akiknek vagy magyar felmenője van, vegyes házasságból valók, vagy a szülők akarata, hogy gyermekük megtanuljon magyarul. Ezért a tanárok oktatási nyelve is eltérő. A tanárok 67,6%-a kétnyelvű oktatást végez az órákon, ami lényegesen sok időt vesz el az anyagismeret elsajátításából, amit begyakorlásra fordíthatna. Csak 32,4%-a, csak magyar nyelven oktat.

3.2.2. Elvándorlási hajlandóság a szórványvidéken oktató pedagógusok körében

Kutatásunk egyik fő célja, hogy feltérképezzük, mik a Felső-Tisza-vidéken oktató pedagógusok jövőtervei. Megvizsgáltuk, hogy a továbbiakban is szülőföldjükön kívánna-e oktatni vagy fontolgatják a kárpátaljai pedagógusok körében népszerű külföldi munkavállalást.

A válaszadók döntő többsége (76,5%) még nem gondolt arra a lehetőségre, hogy végleg kitelepedjen külföldre. Esetükben erőteljes a szülőföld iránti elköteleződés. Az eloszlásokat az alábbi diagram szemlélteti.

9. ábra: Gondolt-e már arra, hogy végleg kitelepedjen külföldre (%)

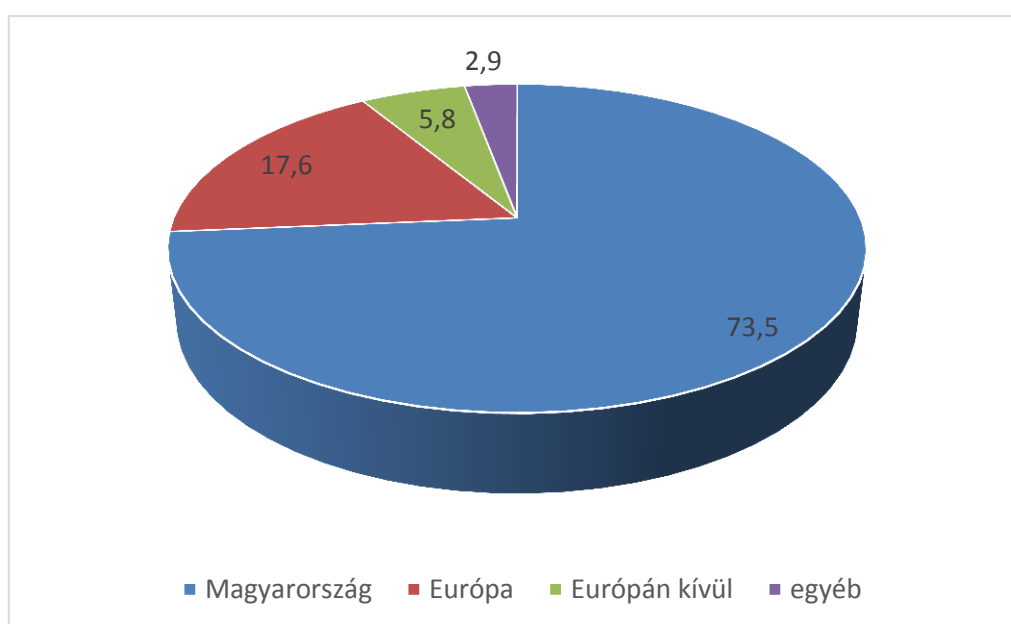

Forrás: saját szerkesztés.

Felmérve a kárpátaljai szórványban dolgozó pedagógusok elvagyódását vagy elvándorlását szülőföldünkről, megállapítható hogy a kitelepedés gondolata csekély mértékben foglalkoztatja a Felső-Tisza-vidék alsó tagozatos tanítóit.

Kutatásunk során megvizsgáltuk, hogy amennyiben élnének a külföldi munkavállalás lehetőségével, hol szeretnének élni. A végleges kivándorlás esetében a megkérdezettek 73,5%-a Magyarországon szeretne élni. 17,6% valamelyik európai országban képzelné el életét, éspedig Németország és Csehország szerepel a válaszok között. 5,8% telepedne le végleg Európán kívüli országban. 2,9% az egyéb kategóriát jelölte.

10. ábra: A kivándorlás célországa (%)

Forrás: saját szerkesztés.

Keresztábra elemzéssel megvizsgáltuk az életkor és a külföldi munkavállalás összefüggését. Az eredmények jól tükrözik, hogy a fiatalok sokkal inkább nyitottak a külföldi munkavállalásra, mint idősebb munkatársaik. A 18–30 év közötti korosztály körében erősebb felülreprezentált azok aránya (72,2%), akik elgondolkodtak már azon a lehetőségen, hogy külföldön vállaljanak munkát. A 30–40 év közötti korosztály 40%-a menne külföldre, a 40–50 éveseknek már csak a 20%-a játszott el a külföldi munkavállalás gondolatával. Az 50 év fölöttiek már nem kívánnak élni a külföldi munkavállalás lehetőségével.

8. táblázat: Az életkor és a külföldi munkavállalás összefüggése (%)

Életkor	Gondolt-e már arra, hogy külföldön vállal munkát?		Chi-négyzet	Sig
	Igen	Nem		
18–30 év	<u>72,2</u>	27,8	6,653	0,036
30–40 év	40	60		
40–50 év	20	80		
50 év fölött	0	100		

*Az aláhúzva szereplő értékeknél az adjusted reziduals abszolút értéke nagyobb, mint kettő

Forrás: saját szerkesztés.

A családi állapot és a külföldi munkavállalás esetében szintén szignifikáns kapcsolat mutatható ki. Az egyedülállók több mint fele (57,1%) elgondolkodott már a külföldi munkavállaláson. A párkapcsolatban élők 33,3%-a kíván élni a külföldi munkavállalás lehetőségével. Legkevésbé (23,5%) a házasokat érdekli a külföldre való kitelepedés. Feltehetően a fiatalabb korosztály tartozik az egyedülállók csoportjába. Az eloszlásokat az alábbi táblázat szemlélteti.

9. táblázat: A családi állapot és a külföldi munkavállalás összefüggése (%)

Családi állapot	Gondolt-e már arra, hogy külföldön vállal munkát?		Chi-négyzet	Sig
	Igen	Nem		
Egyedülálló	<u>57,1</u>	42,9	6,178	0,046
Párkapcsolatban	33,3	66,7		
Házas	23,5	76,5		

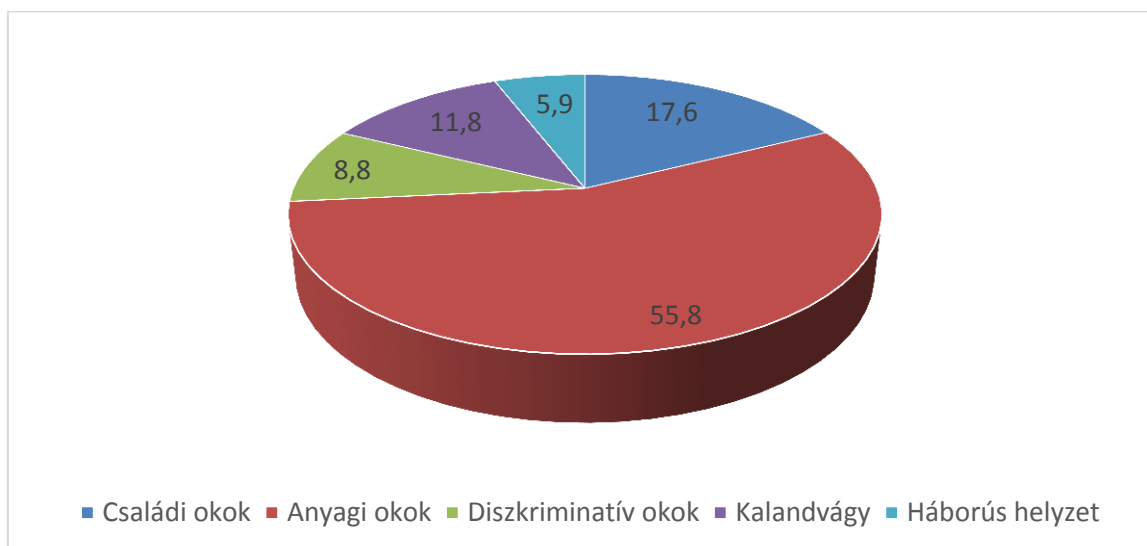
*Az aláhúzva szereplő értékeknél az adjusted reziduals abszolút értéke nagyobb, mint kettő

Forrás: saját szerkesztés.

Az eredmények jól tükrözik, hogy második hipotézisünk, miszerint *inkább a fiatal, pályakezdő pedagógusok nyitottak az elvándorlásra*, beigazolódott.

Kutatásunk során felmértük, hogy milyen tényezők lehetnek az elvándorlás okai. Az alábbi ábra jól szemlélteti, hogy a Felső-Tisza-vidéken oktatók tanítók körében az elvándorlás hátterében leginkább (55,8%) a pedagógusok alacsony bérezése áll.

11. ábra: A pedagógusok elvándorlási okai (%)

Forrás: saját szerkesztés.

Az anyagi helyzet és a külföldi munkavállalás között szignifikáns kapcsolat mutatható ki. Az átlagosnál rosszabb anyagi helyzetben lévők szignifikánsan nagyobb mértékben gondol a külföldi munkavállalásra. Az átlagosnál jobb anyagi helyzetben lévők egyáltalán nem akarnak elvándorolni Kárpátaljáról. Az eloszlásokat a következő táblázat szemlélteti.

10. táblázat: Az anyagi helyzet és a külföldi munkavállalás összefüggése

Anyagi helyzet	Gondolt-e már arra, hogy külföldön vállal munkát?		Chi-négyzet	Sig
	Igen	Nem		
Átlagosnál rosszabb	100	0	14,058	0,007
Átlagos	69,2	30,8		
Átlagosnál jobb	0	100		

Forrás: saját szerkesztés.

Eredményeink alátámasztják, hogy harmadik hipotézisünk, amelyik korábbi kutatások alapján feltételezte, hogy az *elvándorlás fő oka a pedagógusok alacsony fizetése*, beigazolódott.

Összefoglalás

Egy alsó tagozatban dolgozó tanító tudományokban, művészetekben, különböző foglalatosságokban, gyakorlati könnyedséggel és nagy ügyességgel bír. A kárpátaljai Felső-Tisza-vidéken, úgynevezett szórványvidéken működő tanítók hivatást végezve ezen tulajdonságok mellett, nehéz körülmények között élesztik az elfelejtett magyar szót, terjesztik a magyar hagyományokat és kultúrát.

Szakdolgozatomban *A Kárpátaljai magyar tanítók helyzete Felső-Tisza-vidéken* témával foglalkoztam. A kutatást kérdőíves felméréssel végeztem. A kérdőívek kitöltésében 34 a Felső-Tiszavidéken tanító alsó tagozatos gyakorló pedagógus vett részt. A kutatásunk során megvizsgáltuk a szórványvidéken oktató tanítók legfontosabb társadalmi háttérváltozóit. Ezek az életkoruk, iskolai végzettségük, nemi megoszlásuk, lakhelyük, családi állapotuk, anyagi helyzetük. Megvizsgáltuk a pedagógusok migrációjának tényezőit is.

A kutatásunknak jelentős határokat szabott a 2020. március 12-től kezdett szigorú karantén a koronavírus okozta járvány miatt.

A kérdőív kitöltésében Kőrösmező, Rahó, Gyertyánliget, Aknaszlatina, Técső, Visk és Huszt magyar tanintézményeinek alsó tagozatú tanítói vettek részt. 56%-ban város és 44%-ban falu lakosa volt. Családi állapotuk: 70,6%-a házas, 20,6%-a egyedülálló és 8,8%-a elvált; 47%-a kétgyermekes, 32,4%-ának van egy gyermeke, 2,9%-nak van három és 17,6%-ának nincs gyermeke. Reális kép tárt elénk, hogy a kitöltöttek 100%-ban nők voltak. Úgyhogy nemi eloszlásról szó se lehetett. Korosztályukat tekintve a 30-40 évesek vannak 44,1%-ban a pedagóguspályán. Az eltöltött idő szerinti lebontás azt mutatja, hogy az iskolákban való tevékenységük 1-56 évig is elnyúlik. A tanárok közül 64,7%-a rendelkezik mesterszakos végzettséggel és 26,5 %-a egyetemi alapképzéssel, amit 44,1%-a a Beregszászi II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán szerzett.

Az a feltételezésünk, hogy a Felső-Tisza-vidéken magyar tannyelven oktató pedagógusok az idősebb generációhoz tartoznak, csak részben igazolódott be. Mivel a pedagógusok által kitöltött kérdőívek szerint több mint fele 30–40 év közötti (44,1%) 10–20 éve dolgozik a pedagógusi pályán.

Az eredmények jól tükrözik, hogy a második hipotézisünk, miszerint inkább a fiatal, pályakezdő pedagógusok nyitottak az elvándorlásra, beigazolódott. A megkérdezett tanárok 76,5%-a inkább Kárpátalján szeretne élni, mint külföldön, de a 18–30 év közötti korosztály 72,2%-a már elgonolkodott a külföldi munkavállaláson. A 30–40 év közötti

korosztály 40%-a menne külföldre, a 40–50 évesek 20%-a játszott el a külföldi munkavállalás gondolatával. Az 50 év fölöttiek már egyáltalán nem kívánnak élni a külföldi munkavállalás lehetőségével.

Ferenc (2015) kutatási eredményei alapján azt feltételeztük, hogy az elvándorlás fő oka a pedagógusok alacsony fizetése. Eredményeink alátámasztották, hogy harmadik hipotézisünk, beigazolódott, a Felső-Tisza-vidék alsó tagozatú tanítók körében az elvándorlás háttérében leginkább (55,8%) a pedagógusok alacsony bérezése áll.

A kárpátaljai Felső-Tiszavidék pedagógusainak több mint fele személyes körülményeire nézve szembenéz a bürokráciával, a tanári munkaterhek nagyságával, az iskolai légkörrel és más tevékenységüket gátló faktorokkal. A társadalom ma már azt várja a pedagógusoktól, hogy minél több tudást adjanak át a tanítványaiknak, tartsanak lépést a tudomány és a technológia gyors fejlődésével. Szórványban dolgozó pedagógusként a pozitív és a negatív élményekből egyaránt táplálkozunk.

Висновки

Бути вчителем – це покликання. Бути вчителем початкових класів – це вдвічі більша відповідальність. Учитель початкових класів повинен бути різнобічним, з професійною легкістю та спритно володіти будь-якою наукою, мистецтвом. Учителям, які працюють на Закарпатті в діаспорних регіонах Верхнього Потисся в угорськомовних школах у важких умовах, потрібно не тільки відроджувати забуте угорське слово, але й поширювати угорські традиції та культуру.

Темою моєї бакалаврської роботи було «Становище угорських вчителів Закарпаття у Верхньотисянському краї». Дослідження проводилося методом анкетування, у якому взяли участь 34 вчителів початкових класів, які викладають в угорських школах Верхньотисянського краю. У дослідженні вивчалися найважливіші аспекти соціального стану вчителів. Досліджувалися їх вік, освіта, розподіл за статтю, місце проживання, сімейний стан, матеріальне становище, розглядалися фактори міграції освітян.

Суворий карантин через поширення коронавірусу, який розпочався 12 березня 2020 року, встановив значні межі для досліджень.

У заповненні анкет взяли участь вчителі початкових класів з угорських навчальних закладів Ясіня, Рахова, Кобилецької Поляни, Солотвина, Тячева, Вишкова та Хуста. 56% були міськими, 44% - жителями села. Їх сімейний стан: 70,6% одружені, 20,6% неодружені та 8,8% розлучені; 47% мають двох дітей, 32,4% мають одну дитину, 2,9% мають трьох, а 17,6% не мають дітей. У результаті дослідження було з'ясовано, що респонденти були на 100% жінками, тож питання про розподіл за статтю не виникало. Зважаючи на вік, більшість педагогів, які займаються педагогічною діяльністю, це вчителі 30-40 років, що становить 44,1%. Аналізуючи педагогічний стаж встановлено, що працюють від 1 року до 56 років. 64,7% викладачів мають ступінь магістра, а 26,5% ступінь бакалавра, з них 44,15% отримали вищу освіту в Берегівському Закарпатському угорському інституті ім. Ференца Ракоці II.

Наше припущення, що вчителі, які викладають угорською мовою у Верхньотисянському краї, належать до старшого покоління, підтверджено лише частково. Оскільки від 10 до 20 років займаються педагогічною діяльністю більш ніж половина респондентів віком від 30 до 40 років (44,1%) .

Результати досліджень показали, що наша друга гіпотеза про те, що молоді вчителі початкових класів піддаються впливу міграції, підтвердилася. У результаті опитування з'ясовано, що 76,5% хотіли б жити на Закарпатті, а не за кордоном. 72,2% педагогів віком від 18 до 30 років вже замислювались над працевлаштуванням за кордоном. 40% віком від 30 до 40 років поїхали б за кордон, а 20% віком від 40 до 50 років гралися з думкою про використання можливості працювати за межами країни. Вчителі старше 50 років взагалі не виявили бажання покидати Закарпаття.

Спираючись на результати досліджень Ференц (2015), ми висунули гіпотезу, що головна причина міграції - низька зарплата вчителів. Результати опитування підтвердили, що наша третя гіпотеза підтверджена, основним фактором міграції освітян у Верхньотисянському краї переважно (55,8%) є низька заробітна плата.

Більша частина вчителів угорськомовних шкіл на Закарпатті в діаспорних регіонах Верхньотисянського краю стикаються з бюрократією, перенавантаженістю годинами, різною атмосферою в школах та іншими факторами, що перешкоджають їх діяльності з огляду на їх особисте становище. Сучасне суспільство прискіпливо ставиться до освітян. Вимагає від них уважність до дітей із застосуванням індивідуального підходу, уміння дати учням знання, йти в ногу з стрімким розвитком науки й техніки. Ми, вчителі початкових класів національних меншин, уміємо захоплюватися як позитивними, так і негативними результатами своєї педагогічної діяльності.

Hivatkozott irodalom

Balogh Balázs – Bodó Barna – Ilyés Zoltán (2007): *Regionális identitás, közösségépítés, szórványgondozás*. Lucidus Kiadó, Budapest.

Bodó Barna (2011): *Szórványstratégia*. Gordian: Temesvár,ó.

Bodó Barna (2015): *Szórvány és közpolitika*. Kisebbségkutatás *Minority Studies*, 24/3. 102–128.

Botlik József - Dupka György (1993): *Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján*. Ungvár–Budapest: Intermix Kiadó.

Csernicskó István – Melnyk Svitlana (2007): *Az Ukrajnai kisebbségek és a nyelvi oktatás*. In: Orosz Ildikó (2007): *Magyarok a Tisza-forrás környékén. A felső-Tisza-vidéki magyarok anyanyelvi-oktatási helyzete egy kutatás tükrében*. PoliPrint Ungvár. 120–148.

Fedák Anita (2018): *Bolyai iskola a kárpátaljai szórványban*. In: *Magyar Irodalmi Lap*.

Fedinec Csilla (1999): *Fejezetek a kárpátaljai magyar közoktatás történetéből (1938-1991)*. Nemzetközi Hungarológiai Központ, Budapest.

Ferenc Viktória – Séra Magdolna (2012): *Iskolaválasztás Kárpátalján*. In: *Kisebbségkutatás* 2012/3. 473–513.

Ferenc Viktória (2015): *Kik lesznek a jövő pedagógusai? – egyéni tényezők és intézményi hatás a kárpátaljai magyar nyelvű pedagógusképzésben*. In: *Kisebbségkutatás*. 89–123.

Ferenc Viktória (2018): *Az oktatási rendszer kulcsszereplői: pedagógusok Kárpátalján az ukrán válság éveiben*. In: *Tematikus Tanulmányok – Kárpátalja társadalma*. 165–196.

Ilyés Zoltán (é.n.): *Szórványhelyzetben a Kárpát-medencében. Háttér tanulmány a Határon Túli Magyar Oktatásért Apáczai Közalapítvány számára*

Jancsák Csaba (2011): *Tanárképzésben tanuló hallgatók 2010–2011* In: Ercsei K.–Jancsák Cs. (Szerk.): *Tanárképző hallgatók a bolognai folyamatban 2010-2011*. Budapest: Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet. 27-49.

Mihály I. (2011): *Bologna előtt – Bologna után*. In: Ercsei K.–Jancsák Cs. (Szerk.): *Tanárképzős hallgatók a bolognai folyamatban 2010–2011*. Budapest: Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet. 9-26.

Karmacs Zoltán (2007): *Kétnyelvűség és nyelvelsajátítás*. PoliPrint Ungvár

Marosi Anita (2016): *Kárpátalja anno: Nagybockó*. Letöltve: 2020. április 03. In: *Kárpátalja.ma*, 2016.03.10.

Molnár József - Molnár D. István (2005): *Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében*. Beregszász

Németh Adél (1991): *Kárpátalja*. Panoráma, Budapest

Orosz Ildikó (1995): *A magyar nyelvű oktatás esélyei Kárpátalján*. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest

Orosz Ildikó (2001): *Szórványstratégiák. Anyanyelvi / anyanyelvű oktatás szórványban*. In: Regio Kisebbség, Politika, Társadalom, 12/4.

Orosz Ildikó (2007): *Magyarok a Tisza-forrás környékén*. A felső-Tisza-vidéki magyarok anyanyelvi-oktatási helyzete egy kutatás tükrében. PoliPrint Ungvár

Orosz Ildikó (2012): *Ki a szórvány Kárpátalján?* PPT. In: Kisebbségek ismérvei. Forrás: Kiss Gy. Csaba

Pallay Katalin (2017): *Az oktatásról szóló törvény 7. cikkelyének aspektusai: a nyelv, az oktatás, az oktatás nyelve és a nyelvek oktatása*. Letöltve: 2020.03.27. In: Kárpátalja.ma, 2017.11.03

Váradai Enikő (2018): *Erősíteni kell a szórványoktatást a Felső-Tisza-vidéken*. Letöltve: 2020. január 19. In: Kárpátinfó, 2018/09/20

Elektronikus forrásra hivatkozás:

Az oktatási törvény 7. Cikkelye (2017.09.14), Letöltve: 2020.03.18.

<https://karpataljalap.net/?q=node%2F35787>

A Miniszterelnökség pályázati felhívása Petőfi Sándor Program ösztöndíjra. (2018.02.12), Letöltve: 2020. március 20.
http://kmf.uz.ua/wpcontent/uploads/2018/02/P%C3%A1ly%C3%A1zati-felh%C3%ADv%C3%A1s_PSP_20180212.pdf

A Viski Kölcsey Ferenc Középiskola honlapja - G-Portál (n.d.),

Letöltve: 2019. április 19. kelcsey.gportal.h/

Ma ünnepeljük szórványban élő magyar testvéreinket. (2019. 11. 15.),

Letöltve: 2020. március 20. <https://www.szoljon.hu/>

Mit értünk szórványon? (n.d.), Letöltve: 2020. január 19.

<http://www.hatartalan.net/index.php/a-programrol/szorvanyinfo>

Szórványprogram. (n.d.), Letöltve: 2020. január 19.

<http://kmpsz.uz.ua/oldal/szorvanyprogram.html>

Técsői Magyar Tannyelvű Református Líceum. (n.d.), Letöltve: 2020. január 19.

<http://liceum.tyachiv.info/>

Tiszabogdány (Bohdan). (n.d.), Letöltve: 2020.január 19. Kárpátinfo.net, 24. évfolyam
19. szám. <https://www.karpatinfo.net/uticel/tiszabogdany-bohdan>

Visk Honlapja – Főoldal. (n.d.), Letöltve: 2020. április 3. visk.ucoz.hu

Ábrák és táblázatok jegyzéke

1. táblázat: Kárpátalja legnagyobb településeinek népszámlálása.....	8
2. táblázat: Kárpátalja népességének nemzetiségi és anyanyelv szerinti összetétele (2001. évi népszámlálás végleges eredménye alapján).....	9
3. táblázat: Kisebbségek ismérvei 2012.....	14
4. táblázat: A Felső-Tiszavidék intézményes magyar iskolái.....	15
5. táblázat: Kárpátaljai vasárnapi iskolák Felső-Tisza-vidéken a 2019/2020-as tanévben.....	16
6. táblázat: Az adatközlők megoszlása településenként.....	27
7. táblázat: A tanítók beosztása.....	31
8. táblázat: Az életkor és a külföldi munkavállalás összefüggése (%).....	34
9. táblázat: A családi állapot és a külföldi munkavállalás összefüggése (%).....	34
10. táblázat: Az anyagi helyzet és a külföldi munkavállalás összefüggése.....	35
1. ábra: Az 1910-es népszámlálás eredményei Máramaros, Ugocsa, Bereg és Ung vármegyékben.....	9
2. ábra: A pedagógusok családi állapota (%).....	27
3. ábra: A pedagógusok gyermekszáma (%).....	28
4. ábra: A tanítók életkor szerinti csoportosítása(%).....	28
5. ábra: A pedagóguspályán eltöltött idő (%).....	29
6. ábra: A tanárok felsőoktatási intézményei (%).....	30
7. ábra: A tanárok végzettségének adatai (%).....	30
8. ábra: A tanítók besorolásának adatai (%).....	31
9. ábra: Gondolt-e már arra, hogy végleg kitelepedjen külföldre (%).....	32
10. ábra: A kivándorlás célországa (%).....	33
11. ábra: A pedagógusok elvándorlási okai (%).....	35

Melléklet

KÉRDŐÍV A KÁRPÁTALJAI MAGYAR TANÍTÓK HELYZETÉRŐL FELSŐ-TISZAVIDÉKEN

1. Neme? (Karikázza be a megfelelő számot!)

1. Férfi

2. Nő

2. Melyik évben született? (írja be az évszámot!)

3. Hol van az Ön jelenlegi állandó lakhelye? Település neve (magyarul):

4. Jelenleg melyik településen és intézményben dolgozik Ön pedagógusként? (Ha több intézményben dolgozik egyszerre, azt írja be, amelyik a főállása!)

Település neve: _____

Oktatási intézmény neve:

5. Pontosan milyen beosztásban dolgozik Ön ebben az intézményben? (Karikázza be a megfelelő számot!)

1. alsó tagozatos tanító

2. napköziben oktat

3. Egyéb, éspedig: _____

(írja be a tantárgy/ak nevét)

6. Pontosan melyik évtől dolgozik pedagógusként? (a munkába állás első évét kérjük beírni, a megszakításoktól és a munkahelyváltástól függetlenül)

7. Jelenleg milyen besorolású pedagógusként dolgozik? (Karikázza be a megfelelő számot!)

1. specialista

2. második kategóriás specialista

3. első kategóriás specialista

4. felső kategóriás specialista

5. sztarsij ucsitel

8. Melyik településen és intézményben, milyen szakon szerzett Ön pedagógusvégzettséget?

Település neve: _____

Oktatási intézmény neve:

Szak:

9. Milyen típusú végzettséggel rendelkezik?

1. felsőfokú szakképzés (moldosij specialist)
2. egyetem alapszak (BA)
3. egyetemi mesterszak (MA vagy specialist)
4. PhD, kandidátus

10. Milyen nyelveken oktat jelenlegi pedagógusállásában? (Karikázza be a megfelelő számot, csak egyet válasszon!)

1. Csak magyarul
2. Csak ukránul
3. Magyarul és ukránul
4. Egyéb nyelven, és pedig _____

11. Mi a családi állapota? (Karikázza be a megfelelő számot, csak egyet válasszon!)

1. egyedülálló
2. házas
3. nem házas, de együtt él valakivel
4. elvált (külön él)
5. özvegy
6. párkapcsolatban

12. Mindent figyelembe milyen az anyagi helyzete:

- 5 – az átlagosnál sokkal jobb,
- 4 – az átlagosnál valamivel jobb,
- 3 – nagyjából átlagos,
- 2 – az átlagosnál valamivel rosszabb vagy
- 1 – az átlagosnál sokkal rosszabb?

13. Van-e gyereke? (Kérem, írja be a gyerekek számát)

1. igen, van, és pedig: _____ gyerek
2. nincs

14. Tervez-e a következő egy évben rövidebb külföldi tartózkodást? (Karikázza be a megfelelő számot, csak egyet válasszon!)

1. igen 2. Nem

15. Az elkövetkező években hol szeretne élni?

1. Kárpátalján
2. Ukrajnában, más megyében
3. Magyarországon
4. Más külföldi országban

16. Ha úgy döntene, hogy elköltözik, milyen okból hagyná el Ukrajnát? (Többet is választhat!)

1. Családi, párkapcsolati okok
2. Anyagilag nem elégíti ki a munkája
3. Szakmailag nem elégíti ki a munkája
4. Tanulmányi okok miatt
5. Etnikai vagy más diszkrimináció miatt
6. Kalandvágyból, világot akar látni
7. A kelet-ukrán háborús helyzet miatt

17. Amennyiben végleg kivándorolna, hol telepedne le legszívesebben? (Csak egyet válasszon!)

1. Magyarországon
2. Nyugat-európai országban éspedig:
3. Európán kívüli országban, éspedig
4. Egyéb, éspedig

Власник документу:
Моца Андрій Андрійович

ID перевірки:
1003057236

Дата перевірки:
12.05.2020 21:33:47 EEST

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

Дата звіту:
12.05.2020 21:37:23 EEST

ID користувача:
92712

Назва документу: Perebijnosz-Erika

ID файлу: 1003073752 Кількість сторінок: 43 Кількість слів: 9739 Кількість символів: 73647 Розмір файлу: 1.20 MB

4.13% Схожість

Найбільша схожість: 0.83% з джерело http://visk.ucoz.hu/index/a_viski_kolcsey_ferenc_kozepiskola/0-24

2.99% Схожість з Інтернет джерелами 48 Page 45

1.76% Текстові збіги по Бібліотеці акаунту 44 Page 45

0% Цитат

Не знайдено жодних цитат

0% Вилучень

Вилучений текст відсутній

Підміна символів

Не знайдено заміненних символів